

Válečná obřadnost nahuaských etnik

1. Úvod	
1.1 Válka jako kulturní fenomén.....	2
1.2. Stručná historie regionu.....	4
1.3. Společenská stratifikace.....	5
1.4. Náboženství.....	8
2. Prameny ke studiu nahuaského válečnictví	9
2.1. Archeologické prameny.....	10
2.2. Španělské kroniky.....	11
2.3. Nativní prameny.....	12
3. Vybavení bojovníka, symbolika oděvu	13
3. 1. Výzbroj.....	13
3. 2. Zbroj a insignie.....	15
4. Vyhlašování války	19
5. Na bitevním poli	25
5. 1. Obvyklé válečné taktiky a rituály.....	25
5. 2. Adaptace na změnu způsobu vedení války.....	28
6. Zajatci a lidská oběť	31
6. 1. Zajímání.....	31
6. 2. Rituál pro Huitzilopochtliho.....	32
6. 3. Rituál Cuahtecatl.....	34
6. 4. Rituál Toxcatl.....	35
6. 5. Životní energie.....	36
6. 6. “Květinové války“.....	37
6. 7. Rituální kanibalismus.....	40
7. Závěr – Bylo specifické pojetí války příčinou porážky aztéckého státu?	43
8. Poznámky k textu	45
9. Použitá literatura	46

1. Úvod

1.1 Válka jako kulturní fenomén

Podle Stanford Encyclopedia of Philosophy by válka měla být chápána jako aktuální, úmyslný a rozřířený ozbrojený konflikt mezi politickými skupinami. (Orend 2000). Orendova úplná definice války obsahuje vysvětlení souvisejících pojmů, pro potřeby této práce však postačí první věta.

Dle mého názoru je válka jevem, který je s lidstvem spojen po většinu doby jeho existence. Navzdory faktu, že prosté zabití lidské bytosti je ve většině kultur nepřípustné, je válka univerzálně rozšířeným fenoménem. Válka je jiný stav bytí, kdy obecně uznávané etické principy neplatí, nebo platí jinak než v období míru. Přirozená empatie lidí je potlačena a ten, jenž je vnímán jako nepřítel, de facto přestává být člověkem. Existují společnosti, které válku neznají, respektive nechápou tento pojem a nerozlišují ho od vraždy, jde ale o poměrně malé skupiny lidí s jednoduchou společenskou organizací. Je smutným faktem, že tam, kde je civilizace, je i válka.

Stejně jako tomu bylo vždy, tak i v současnosti celá řada intelektuálů hovoří o budoucnosti bez válečných konfliktů, nemyslím si však, že by takový stav někdy nastal. Ne snad pro nějakou přirozenou lidskou agresivitu, jak někteří často argumentují, ale prostě z toho důvodu, že válka byla odjakživa mimořádně výnosným podnikem. Vždyť není nic výhodnějšího, než násilím brát ostatním jejich statky či území. Nemyslím, že by touha po moci a snaha kontrolovat své okolí byla univerzální, ale kultury, ve kterých se militantní myšlení vyskytuje, většinou časem asimilují nebo vyhladí ostatní.

Jako každá činnost v lidském životě, není ani válčení prosté rituálů. V elementární rovině by se dalo říci, že celým smyslem války, je zabít nepřítele a prosadit svou moc. Takto jednoduché to ale téměř nikde není.

Válka je vždy svázána přísnými pravidly, různými kodexy cti a obřadnostmi. Není to pravidlem, ale v podstatě se dá říci, že čím větší důležitost daná kultura válečnictví přikládá, tím větší množství rituálů s ním souvisí.

A někdy, jak uvidíme dále, se celé válečnictví začne vzdalovat nejzákladnějšímu smyslu, totiž prosazování moci, a mění se ve velkolepé divadlo. Vždyť i v naší vlastní kultuře byl kdysi boj vysoce ritualizovanou záležitostí. Ideál rytíře – čestného bojovníka, se táhne napříč celou středověkou kulturou. Porážce protivníka, jak v osobní rovině, tak v rovině taktické, není obětováno úplně vše. Válka je hrou, která má svá pravidla a k určitým praktikám se rytíř nesníží i kdyby to mělo znamenat jeho porážku, ne-li dokonce smrt. Znamenalo by to ztrátu cti a nevýslovnou hanbu. Jako další příklad z lidské historie můžeme uvést japonské samuraje, kteří jsou jakýmsi ekvivalentem evropských rytířů. Ti (zejména od období Kamakura) zacházeli v ritualizaci boje ještě dále. Naprostá neúcta k vlastnímu životu, úplné podřízení se kodexu bojovníka a rituální sebevražda, jako prostředek k očištění svého jména, to jsou dnes už notoricky známé aspekty života samurajů. (Turnbull 2007: 7 - 10)

Je tedy zřejmé, že kulturní prvky mohou překrýt i tak silné základní biologické instinkty, jako je pud sebezáchovy.

Silnou roli samozřejmě hraje víra v posmrtný život. V kulturách, kde je válečnictví přikládána velká důležitost, je dobře pamatováno na to, aby byli bojovníci po smrti náležitě odměněni. Válečníci jako společenská vrstva se ve většině společností těšili značné úctě a měli celou řadu privilegií. Není náhodou, že jak ve středověké Evropě, tak i v Japonsku, Střední Americe a celé řadě dalších civilizací, byli profesionální bojovníci příslušníky vládnoucí vrstvy. „Vojenská aristokracie“ je pojem, který můžeme při studiu různých kultur používat velice často.

V následující práci se hodlám věnovat společnosti, která válce přikládala nesmírný význam. Nahuaská etnika a především Aztékové, poslední původní civilizace středního Mexika, vnímali válečnictví způsobem, který se naprosto vymyká evropskému systému myšlení.

Prapůvodní význam, je zcela překryt specifickým konceptem. Válka už není jen prostředkem k dosažení majetku, nebo dobytí území. Cílem války se stala válka samotná. Válka musela pokračovat aby mohl pokračovat sám svět a povolání válečníka se stalo svatým.

Jelikož tento pohled na věc sdílely všechny civilizačně vyspělé městské kultury v dané oblasti, vyvíjel se tento fenomén do absurdních rozměrů. Když počátkem šestnáctého století vtrhli do Mexika Španělé, utkaly se spolu dvě naprosto nesouměrné válečnické tradice. Prohru Aztéků nezpůsobila ani tak technická nedokonalost jejich zbraní, jako právě odlišné chápání toho, jak má vlastně vypadat válka. Ruth Benedictová velice výstižně píše, že Aztékové byli zděšeni, jelikož „Španělé porušili pravidla hry.“ (Benedictová 1999: 36) Na tomto místě mě napadá jistá analogie s tím, co dnes nazýváme “teroristé“. Ti také porušují pravidla hry a užívají praktik, které jsou sice účinné, ale z hlediska norem naší kultury morálně nepřijatelné.

Na následujících řádcích se budu věnovat popisu vnějších projevů nahuaské válečné obřadnosti a pokusím se vysvětlit filosofické a náboženské důvody tohoto chování, které nám může připadat nelogické a zvláštní. Zaměřím se rovněž na střet s evropským stylem boje a z něj plynoucí následky.

1.2. Stručná historie regionu

Kultury, jež označujeme termínem nahuaské (podle etnik, hovořících jazykem náhuatl) se v regionu kolem Mexického údolí zformovaly v období po pádu civilizace Toltéků, tedy ve 12. stol n. l. Jednalo se o celou řadu vysoce rozvinutých městských států, které sdílely jednak jazyk, jednak náboženské a filosofické představy, které byly z větší části převzaty právě z toltéckého prostředí. Tato etnika byla pravděpodobně zčásti toltéckého, zčásti chichiméckého¹ původu.

²
Samotní Aztékové (označováni také termíny Tenochcové či Mexicové) přicházejí do oblasti mexických jezer až v 13. stol. n. l. V té době jsou již silně ovlivněni toltéckou kulturou a z původního lovecko – sběračského

způsobu obživy se rychle adaptovali na usedlou zemědělskou výrobu. Dominantními v regionu se stávají na počátku 15. století, kdy porážejí rivalský stát Azcapotzalco, vytvářejí trojalianci s městy Texcoco a Tlacopán a následně zahajují masivní dobytvačná tažení proti sousedním městům. Tenochtitlán (Mexico) se stává hlavním městem trojaliance a Aztékové faktickými vládci regionu.

Společnost Aztéků prošla během poměrně krátké doby bouřlivými proměnami. V podstatě je možné říci, že změny struktury společnosti, především její rostoucí stratifikace, byly přímo úměrné nárůstu jejich moci. (Katz 1989: 180 – 183, Kašpar 2009: 41 - 46)

1.3. Společenská stratifikace

V době příchodu do Mexického údolí, byla aztécká společnost dělena do širších rodových svazků, zvaných *calpulli*. Každé *calpulli* mělo svého náčelníka a bylo do jisté míry politicky soběstačné. Postupem času se však moc náčelnů začala centralizovat v rukou jediného vládce a začaly vznikat jednotlivé společenské vrstvy, jejichž funkce měly pevně kodifikovaná pravidla. V roce 1427, který je považován za klíčový bod v upevnění aztécké mocenské pozice, vypadala struktura aztécké společnosti následovně: na samém vrcholu sociální pyramidy stál vládce, tzv. nejvyšší mluvčí (*tlatoani*). Spolu s ním vládl vysoký úředník, nazývaný *cihuacóatl*, který zastával funkci rádce a většina důležitých rozhodnutí byla určena dohodou těchto dvou funkcionářů. V jejich rukou se stýkala světská i náboženská moc, poněvadž oba byli zároveň veleknězi. Na sklonku aztécké epochy začala moc *cihuacóatla* upadat a nejvyšší mluvčí se stal prakticky jediným vládcem, disponujícím navíc božským statutem, ale i přesto nebyla jeho moc absolutní a o důležitých záležitostech musel jednat s radou složenou z kněží a vojenských hodnostářů.

Na další příčce společenského žebříčku se o moc dělila vojenská aristokracie a kněžstvo. Těžko určit, která z těchto vrstev měla na život Aztéků větší vliv. Velká moc kněží je v tak religiozním prostředí logická, navíc byli přímo zodpovědní za výchovu a vzdělání politických elit.

Obrovský vliv válečnické vrstvy má kořeny v tradičním aztéckém militarismu. Příslušníci vojenské aristokracie byli členy prestižních řádů Orlů a Jaguárů, které byly do jisté míry i náboženskými organizacemi.

Další společenskou vrstvou bylo úřednictvo. Správa obrovské říše vyžadovala existenci rozvinutého byrokratického aparátu, který dohlížel na dodržování platných zákonů a vybírání tributu z podmaněných území. Říše byla rozčleněna do menších regionů a za ekonomický chod každého z nich zodpovídal úředník, tzv. *calpixqui*. Tento člověk nebyl nijak placen centrální vládou, ale obyvatelstvo jím spravované oblasti bylo povinno zaopatřovat ho vším potřebným. Výše tohoto podílu nebyla zákonem určena a proto zmíněná funkce skýtala možnost rychlého zbohatnutí. K okrádání státu na tomto postu docházelo málokdy, jelikož bylo velice krutě trestáno.

Poslední společenskou vrstvou, jež spadala mezi aristokracii, byli obchodníci. Šlo o vrstvu, která se do aztécké společnosti vmísila po anexi Tlatelolca, které bylo v Mexickém údolí centrem obchodu a disponovalo největšími tržišti. Obchodníci často kumulovali obrovský majetek, ale naráželi zároveň na problém, jak získaný majetek zužitkovat a uchovat. Univerzální měna neexistovala a všecken zisk byl tvořen naturáliemi poměrně nízké trvanlivosti. Nebylo možné ho investovat do luxusního zboží, ozdob nebo budování paláců, protože to bylo privilegium, jež náleželo výhradně vládnoucí vrstvě. Uspěšní obchodníci proto své přebytky investovali do nákladných, pompézních hostin, na které zvali příslušníky vyšších vrstev. Tyto hostiny zvyšovaly jejich prestiž a umožňovaly nerizikové zužitkování majetku.

První třídou, která již nepatřila do vyšší společnosti, byli řemeslníci. Na konci 15. století byla většina aztéckých řemeslníků zaměstnána v palácích, nebo pracovali pro stát. Největší vážnosti se těšili zpracovatelé peří, které bylo pro Aztéky jedním z nejluxusnějších druhů zboží. Následují zlatníci, klenotníci, krejčí atd. Řemeslníci se sdružovali ve specializovaných organizacích, které měly své vlastní bohy a obřady. O všech záležitostech, jež se jich týkaly, jednal vždy jejich nejvyšší představitel přímo s centrální

administrativou. Řemeslo se předávalo po generace vždy z otce na syna.

Na další příčce sociálního žebříčku se nacházeli tzv. *macehualliové*, prostí svobodní občané. Šlo především o lidi, jejichž obživou bylo zemědělství a v jejich životě byla stále patrná původní sociální struktura Aztéků, rodové svazky *calpulli*, což se odráželo i ve výchově mládeže, za kterou od puberty nezodpovídali rodiče, ale *calpulli*. K danému účelu sloužily instituce nazvané *telpochcalli*, jakési lidové obdoby školy *calmecac*, kde se pod dozorem kněžstva vzdělávala elita. Zde se vyučovalo zemědělství, tradice a historie, ale hlavně boj. Ekonomické postavení těchto lidí bylo poměrně dobré, protože i přes politickou moc vojenské aristokracie, spravovaly většinu půdy v Mexickém údolí rody *calpulli*.

Jako další sociální skupina jsou uváděni „nevolníci“. Jednalo se o lidi nevlastníci půdu, kteří byli vázáni k pozemku. Často byli nuceni pracovat na státních pozemcích, a pokud půda změnila majitele, pracovali pro nového. Byli osvobozeni od daní, ale platila pro ně vojenská povinnost jako pro ostatní svobodné občany. Není zcela zřejmé, jak bylo možné stát se nevolníkem, protože půda kterou vlastnili *macehualliové*, byla nezczitelná a *calpulli* jim ji mohlo odebrat jen v případě, že ji neobdělávali. Katz uvádí, že se možná jednalo o pozdější přistěhovalce, na které už žádná půda nezbyla, a jejich status se pak dědil po generace. V některých obdobích dosahoval počet těchto lidí až třiatřiceti procent populace a jejich ekonomický výkon byl tedy velice podstatný.

Na samém „dně“ společnosti se nacházeli *tlacotliové* – otroci. Slovo otrok je na tomto místě poněkud zavádějící. *tlacotliové* měli na rozdíl od evropských otroků mnohá práva a jejich status nebyl dědičný. Rozhodně nebylo možné, aby pán otroka beztretně zabil, mohl ho maximálně prodat. Do této vrstvy se dostávali většinou dlužníci a pokud práci získali nějaké přebytky, mohli je strádat a časem se vykoupit. (Katz 1989: 247 - 282)

1.4. Náboženství

Struktura vesmíru odpovídá v představách nahuaských učenců jakémusi obrovskému kosmickému stromu. Tato představa je společná nejen Nahuům, ale celému mezoamerickému regionu. (Jistě zajímavá je podobnost s náboženstvím skandinávských Vikingů – strom *Yggdrasil*.) Tento kosmický superstrom má mnoho (až třináct) úrovní, jejichž počet se u různých zdrojů mírně liší. Všechny úrovně je možné rozdělit na tři části – koruna (nebesa), kmen (hmotný svět) a kořeny (*Mictlán*, podsvětí). Nejvyšší úroveň obsahuje *Ometéotl*, princip podvojnosti, který je původem všeho. (Carrasco 1999: 70 - 79)

Kromě vertikálního rozdělení kosmu, dělili Nahuové svůj svět i v horizontální rovině. Podobně jako v taoismu, je svět rozdělen do čtyř stejných celků, orientovaných podle světových stran. Každá z těchto stran má množství symbolických atributů, svou barvu, živel a božstvo, jemuž je podřízena. Tato božstva jsou nejdůležitějšími osobnostmi nahuaského panteonu a jsou potomky principu podvojnosti. Jsou to *Quetzalcóatl*, *Tezcatlipoca*, *Tláloc* a *Huitzilopochtli*.³

Se zmíněnými čtyřmi božstvy bezprostředně souvisí Mýtus o pěti Sluncích, který vypráví o stvoření světa.

Tento mýtus, velice zjednodušeně, říká toto: Stvoření světa neproběhlo jen jednou. Každé z těchto čtyř božstev už jednou stvořilo jeden svět – jedno Slunce. Každý stvořený svět však nepřežil více než několik staletí a záhy byl zničen strašlivou přírodní katastrofou. Když byl svět takto čtyřikrát za sebou zničen, sešli se bohové v Teotihuacánu a uvažovali jak stvořit další. Nakonec zjistili, že oživit další svět je možné skrze vlastní oběť v plamenech. Božstva uvedla náš svět, páté Slunce, do pohybu a po svém odchodu přenechala tuto povinnost lidem. Kněží nahuaských kultur se proto cítili být přímo zodpovědnými za osud světa. Nicméně žili v přesvědčení, že i pátý, současný svět je nutně odsouzen ke zkáze. (Kašpar, Vrhel 1983: 35 - 38)

Kromě čtyř nejdůležitějších božstev obsahoval nahuaský panteon obrovské množství dalších. Navíc, s flexibilitou pro ně typickou,

začleňovali během expanze říše Tenochcové mezi svá božstva i božstva jimi porobených etnik. Jejich počet byl proto nesmírný a vyjmenovat všechny pravděpodobně ani nelze. Z významnějších lze pak zmínit *Huehuetéotla*- boha ohně, *Cintéotl*- bohyni kukuřice, *Coatlicue*- bohyni země, *Tláloc*- boha deště, nebo *Xochiquetzal*- bohyni krásy, lásky a sexuality.(Carrasco 1999: 70 - 79)

2. Prameny ke studiu nahuaského válečnictví

Při studiu života nahuaských kultur, v době těsně předcházející conquistě, se můžeme opřít o tři základní typy pramenů.

Prvním typem jsou archeologické nálezy. Z těchto pramenů je možno dobře rekonstruovat technickou podobu nahuaského válečnictví; dávají nám jasnější představu o podobě zbraní a válečného vybavení. Také dochované sochy a plastiky, zpodobňující válečníky, pohlaváry či válečná božstva přispívají k vytvoření uceleného obrazu. Archeologie však neumožňuje (nebo jen v omezené míře) odhalit filosofické pozadí nahuaské válečnické tradice.

Druhým typem pramenů jsou španělské kroniky zachycující osud Cortésovy výpravy. I ty nám nabízejí pouze povrchní pohled na problematiku, ale přesto jsou vynikajícím zdrojem řady informací. Španělští kronikáři sice nechápali motivy jednání domorodců, ale dokázali ho velice podrobně popsat. Pro pochopení nahuaských válečných zvyklostí jsou kroniky dobyvatelů nezbytným pramenem a většina autorů ho také bohatě využívá. Náplní španělských kronik jsou především válečné střety s indiány a na základě jejich informací si můžeme vytvořit velice přesnou představu o jejich taktice, technologiích i obřadnosti.

Třetím typ pramenů nám konečně poskytuje potřebný "pohled zevnitř". Jde o výpovědi samotných Nahuů, zachycené španělskými misionáři a prvními mestickými „intelektuály“ - kronikáři. Misionáři, kteří se snažili o rozšíření křesťanství, museli do hloubky studovat a pochopit nahuaský náboženský systém, aby ho dokázali efektivně vyvrátit. Paradoxně tedy přispěli k uchování fenoménu, který chtěli pokud možno zlikvidovat.

První mesticové a indiánští vzdělanci jsou jednak autory obrázkových kodexů, doplněných španělskými komentáři a jednak důležitými informátory výše zmíněných misionářů. Byli to bez výjimky absolventi *calmecacu* (kněžská škola, vzdělávající indiánskou elitu), dobře znali jak své vlastní historie a tradice, tak i španělského jazyka. Příslušníci domorodé elity byli z tohoto důvodu výborným informačním zdrojem – díky nim se dochovala nahuaská filosofie, poezie a náboženské představy. Dalším nativním pramenem jsou kroniky a zápisky prvních mestických intelektuálů, kteří už ovládali španělštinu i písmem a zároveň byli součástí pomalu mizící nahuaské kultury. Dva nejznámější jsou Hernando de Alvarado Tezozómoc autor kroniky *Crónica mexicana*, a Fernando de Alva Cortés Ixtlilxóchitl, autor například spisů *Relación histórica de la nación tulteca* a *Historia chichimeca*.

2.1. Archeologické prameny

Archeologický materiál, který je možné použít pro studium aztéckého válečnictví, je značně obsáhlý. Dochovaných artefaktů je skutečně velké množství, ale jedná se hlavně o keramické výrobky a plastiky. Velká část ukořistěných kovových předmětů (zlaté, stříbrné či měděné výrobky) byla naneštěstí Španěly roztavena a odeslána přes moře v podobě cihel a prutů.

Pokud jde o podoby původních nahuaských opevnění a vojenské infrastruktury, nastává určité dilema: Větší část nevypleněných nahuaských sídel byla přirozenou cestou přetvořena v koloniální města a jejich urbanistické rozvržení i základy původních staveb byly díky tomu zachovány. To se ostatně stalo i v případě téměř zničeného Tenochtitlánu, na jehož místě dnes stojí Ciudad de Mexico. Na nahuaských pyramidách byly místo svatostánek starých božstev postaveny kostely, aniž by se je kdokoli pokoušel bořit (což by také bylo příliš nákladné). Pole pro archeologický výzkum tedy zůstalo zachováno, ale vyvstal ryze praktický problém, jak provádět vykopávky uprostřed měst a pod současnými kostely.

2.2. Španělské kroniky.

Z dochovaných španělských kronik jsem čerpal z českých překladů Cortésových dopisů a Kroniky Bernala Díaze del Castillo.

Cortésovy dopisy jsou poněkud stručnější ale poskytují celkem střízlivý popis událostí během conquisty. Cortés se, jako nejvyšší velitel tažení, pohyboval ve vysokých vrstvách tenochtitlánské společnosti a měl přístup k samotnému vládci. Z jeho textu můžeme studovat život indiánské elity. Je zde popsáno značné množství obřadností praktikovaných u dvora vládce Moctezumy II. a velkou pozornost Cortés věnuje vylíčení jeho nesmírného bohatství. Problémem je fakt, že se jedná o dopisy, které (ačkoli jsou poměrně dlouhé) jsou jako zdroj informací příliš stručné. Pokud jde o obsah sdělených informací, není možné ho srovnávat s kronikami.

Výhodou je, že Cortés rozhodně nebyl žádným pologramotným primitivem. Byl vzdělaným člověkem (i přesto, že studium práv na Universitě v Salamance nedokončil) a jeho vzdělání výrazně ovlivnilo literární kvalitu jeho textů. Všimá si detailů, a na poměrně malém prostoru dokáže sdělit většinu podstatných údajů. Válečné zvyklosti Nahuů popisuje celkem stručně, velký důraz klade hlavně na ekonomiku a infrastrukturu Aztéckého impéria.

Dopisy jsou míněny jako zpráva španělskému králi – při srovnávání s ostatními zdroji je zřejmé, že Cortés osciluje mezi snahou podat co nejpřesnější popis a zároveň se ukázat v co nejlepším světle. Občas má proto tendenci zmírňovat dopady svých neúspěchů.

Naproti tomu Bernal Díaz del Castillo (který byl obyčejným vojákem) se nevyhýbá líčení veškerých útrap, kterými museli dobyvatelé projít a z jeho kroniky je patrná opačná snaha – ohromit čtenáře. Nutno přiznat, že Díaz má občas sklony přehánět, je proto lépe porovnávat jeho kroniku z informacemi z Cortésových zpráv a dalšími zdroji. Velkou nevýhodou Díazova díla je fakt, že je z dnešního stylistického hlediska poměrně špatně napsáno. Popisy jsou těžkopádné a občas matoucí. Z textu je na rozdíl od Cortésova dopisu na první pohled patrné, že jej psal nevzdělaný člověk¹. I přesto je Díazova kronika vynikajícím zdrojem; Je to rozsáhlý spis, který

obsahuje velké množství informací. Díaz také prošel většinu důležitých bitev, nebo alespoň vyslechl jejich svědky; nahuaské válečné zvyklosti tedy zažil tak říkajíc „na vlastní kůži“. Jeho popis je sice neohrabaný, ale přesný, a zároveň používá dobrou terminologii – v případě, že narazil na dosud neviděný fenomén, a nevěděl, jak ho pojmenovat, použil prostě původního nahuaského pojmu. Naproti tomu Cortés je nucen vypomáhat si používáním zkreslujících pojmů (mešita, kněz atd.[Cortés 2001: 69]).

2.3. Nativní prameny

Pohled na conquista, viděnou ze strany domorodců je reprezentován především záznamy misionáře Bernardina de Sahagún. Tento františkánský mnich je označován za prvního mexického antropologa.

Jakožto misionář, potřeboval nejdříve pochopit myšlení a náboženství původních obyvatel, aby mohl staré víry přesvědčivě vyvrátit a zavést praktikování křesťanství. Záhy po svém příjezdu do Ameriky se naučil mluvit nahuatlem a trávil dlouhý čas v rozhovorech s indiány, kteří mu popisovali jak své původní zvyky, tak i španělskou invazi. Do Nového Španělska dorazil bezprostředně po conquistě (1529) a měl tedy možnost zpovídal informátory, kteří zažili předkoloniální éru. Dalším důležitým faktem je, že tito informátoři byli z větší části vzdělanci, absolventi calmecaku, kněžské školy pro šlechtickou mládež. Šlo tedy o bohatý informační zdroj. Sahagún samozřejmě vše zapisoval a postaral se tak o zachování velice cenných informací.

Pohled „zevnitř“ nahuaské kultury mi zprostředkovaly vybrané překlady iberoamerických textů od Ivana Slavíka, Oldřicha Kašpara a Františka Vrhela, a publikace Davída Carrasca a Miguela Léon-Portilly, které analyzují a interpretují nahuaské náboženské a filosofické představy na základě výpovědí indiánů, zachycených misionáři ve španělštině. Tyto zdroje mi poskytly vysvětlení jevů, jejichž svědky byli španělští dobyvatelé, a které jsou popsány ve výše zmíněné kronice Bernala Díaze del Castillo.

Celkový obecný přehled o studovaných kulturách mi pak poskytly publikace “Staré americké civilizace“ Fridricha Katze, “Aztec warfare“ Rosse Hassiga, a “Dějiny Mexika“ Oldřicha Kašpara. Tito autoři kombinují všechny tři typy pramenů a nabízejí širší pohled na problematiku mezoamerických kultur.

3. Vybavení bojovníka a symbolika oděvu

V tak organizované a vysoce hierarchizované struktuře, jakou bylo aztécké vojsko, hrál oděv a vybavení jednotlivých bojovníků důležitou roli. Navíc je logické, že společnost natolik militantní, si velice zakládala na jeho okázalosti a působivosti. Toto vybavení striktně odpovídalo zásluhám vojáků a ti směli nosit jen takovou výbavu na jakou měli nárok z titulu své hodnosti, i kdyby byli sebebohatší a mohli si finančně dovolit cokoli. Nežli se podíváme na samotné rozdělení výbavy bojovníků podle armádní hierarchie, měli bychom se stručně seznámit s nahuaskou výzbrojí.

3.1. Výzbroj

Častou, ale i poměrně nákladnou zbraní byl *macuahuitl*, často uváděný též jako “obsidiánový meč“. Jedná se v podstatě o dlouhý dřevěný kyj, který byl na dvou protilehlých stranách osazen obsidiánovými čepelkami, což vytvořilo na těle zbraně břity na způsob meče.(Hassig 1988: 83).

...měli dvouruční meče, kulaté štíty, oštěpy a chocholy; ty meče jsou z křemene, takže řezou víc než břity, jsou udělány tak, že se nemohou zlomit

*ani otupit, a jsou dlouhé jako naše dvouruční meče...*¹ (Castillo 1980, 1: 176). Efektivita této zbraně je sporná, ale většina badatelů se shoduje na tom, že i přes počáteční vysokou ostrost se břity rychle otloukly. Je pravděpodobné, že chudí bojovníci z řad rolníků používali obdobné zbraně bez ostří. V nahuaských kodexech (např. Kodex Mendoza, Florentinský kodex) je tato zbraň téměř vždy vyobrazena jako jednoruční, v kombinaci se štítem. Nicméně Díaz ve své kronice často popisuje její variantu, kterou označuje jako „dvouruční meč“(Často se objevuje u Tlaxcalanů). Z jeho slov je patrné, že tato, v podstatě velice primitivní zbraň, dokázala způsobit

strašlivá zranění. *...Zatímco jsme prožívali tuto tíseň, rozhodli se patrně někteří z těch velkých válečníků s dvouručními meči, že se jich dá hodně dohromady a společnými silami se zmocní některého našeho koně; a provedli to tak, že nás napadli a vztáhli ruku na velmi dobrou klisnu, která byla čilá v tahu i v běhu a na které jel dobrý jezdec Pedro de Morón: když spolu s dvěma dalšími jezdci, neboť tak si podle rozkazu měli pomáhat, vrazil mezi škadrony protivníků, chňapli po jeho kopí, takže jim je nemohl vytrhnout, jiní se na něho obořili meči, těžce ho zranili a pak sekli klisnu, takže jí přeřali vaz a hlava jí zůstala viset na kůži; a klisna zahynula...*

(Castillo 1980, 1: 179). Pokud vezmeme v úvahu tloušťku šíje dospělého koně, musíme dospět k závěru, že tzv. obsidiánový meč byl překvapivě efektivní zbraní.

Dalšími používanými zbraněmi byly luky se šípy a oštěpy, obojí s obsidiánovými hroty. Oštěpy se vrhaly za pomoci vrhacích prkének, která fyzikálně prodlužovala délku bojovníkovy paže a umožňovala daleko delší a přesnější hod, než pouhý vrh rukou. Tyto zbraně byly jednoznačně smrtící a tudíž se jejich používání příliš neslučovalo s aztéckou potřebou brát zajatce. Byly však používány k rozbíjení formací a narušování nepřátelské taktiky. *...Většina z nich měla dlouhatánská kopí s pazourkovými hroty širšími, než byla naše, ale stejně tak ostrými...* (Cortés 2001: 90). Často používanou střelnou zbraní byly i praky. Používaly se do nich střely z kulatých, pečlivě hlazených kamenů.

...Ty lidi a střechy však bránilo tolik mužů a ze střechy metali takové množství a tak velikých kamenů, že poškodili naše stroje² a zabili jednoho Španěla a mnohé zranili, aniž jsme si probojovali průchod... (Cortés 2001: 90). *...těž nám hodně uškodily jejich praky a kameny, které padaly jako kroupy...* (Castillo 1980, 1: 178).

Za zmínku stojí i fakt, že po několika bitvách vyhraných nad Španěly se v tenochtitlánské armádě začaly objevovat ukořistěné evropské zbraně. Z dopisů Hernána Cortése vyplývá, že se indiáni intenzivně snažili o pochopení španělských bojových technik a dokonce nutili španělské zajatce, aby je učili střílet z kuší a zacházet s železnými zbraněmi. Je

pravděpodobné, že kdyby měli zásobu střelného prachu, nasadili by nakonec proti Španělům jejich vlastní děla a pušky. To dokazuje, že i přes mysticko – válečnický koncept, který snižoval bojovou efektivitu indiánského vojska tváří v tvář Evropanům, dokázali Nahuové rychle reagovat na měnící se trend na bojištích.

Další nesmírně důležitou částí válečnického vybavení byl štít. Sloužil nejen k ochraně před šípy a k odvracení protivníkových ran, ale byl především mocným symbolem. Štít byl u nahuaských etnik, stejně jako ve středověké Evropě, neoddělitelně spojen se symbolikou ochrany – štít tvoří zeď mezi nepřítelem a tím, co je třeba bránit. Štít byl také výrazným prostředkem heraldiky a jeho výzdoba prozrazovala zásluhy a postavení jeho majitele. Štíty bývaly vyrobeny převážně z proutí, ale i přesto poskytovaly poměrně efektivní ochranu nositele. (Hassig 1988: 86)

3.2. Zbroj a insignie

Tělo bojovníka (pokud už dosáhl příslušné hodnosti a pokud si to mohl dovolit) chránila zbroj vytvořená z tkaniny, tlustě vycpávaná bavlněnými vlákny. Většinou pokrývala celou bojovníkovu postavu od kotníků až po zápěstí. Také tento oděv byl rozmanitě zdoben, v závislosti na hodnosti majitele.

Zajímavým faktem je, že se nahuaští válečníci jen zřídka odívali kovovou zbrojí, i přesto, že to bylo technologicky možné. Jen stěží si lze představit kvalitní zbroj např. ze zlata, ale původní obyvatelé Nového Španělska byli schopni zpracovávání mědi, a ta byla ve výrobě šperků a nástrojů bohatě využívána. (Když Nahuové poprvé spatřili železo, označovali ho celkem logicky jako „černou měď“ [Slavík 1963: 125, 132, 165]). Z dob starověkých civilizací Asie a Evropy je dochována celá řada dokladů o tom, že se ve zbrojířství měď bohatě využívala, Mezoamerice se však tento trend zcela vyhnul. Zajímavý pohled na problematiku vojenské zbroje v mezoamerickém prostředí nám opět nabízí Bernal Díaz. Ve svém spise mluví o tom, že se Španělé záhy vzdali svých železných pancířů a vyrobili si a nakoupili vatované kabátce, na způsob indiánských válečníků.

Tento jev zaznamenali i sami Nahuové. ...*Tam je vysvlékli donaha* (Španěly), *odňali jim všechnu zbroj i jejich vatované pancíře, všechno do poslední nitky*,... (Slavík 1969: 238).

Vzhledem k povaze bojů a technologii domorodých zbraní údajně příliš nechránily a při náročném cestování spíše překážely. Je pravdou, že kovová zbroj se kvůli značné hmotnosti používala na starém kontinentu převážně u jezdeckých jednotek. Nahuaská etnika samozřejmě neznala žádná použitelná jezdecká zvířata a i ten nejurozenější válečník musel do boje běžet pěšky. Vyrobit měděný pancíř by tedy bylo technicky možné, ale u pěšáka by značně omezoval jeho mobilitu. Taktika boje byla v těchto oblastech do značné míry závislá na rychlých výpadech, rychlém ústupu a složitém manévrování na bojišti. Jakékoli snížení pohyblivosti vojáků bylo tedy krajně nežádoucí. I přesto, že výbava např. Jaguárů vypadala velkolepě, vzhledem k použitým materiálům vážila celá výstroj nanejvýše pár kilogramů.

Hlava byla chráněna přilbou a maskou, zhotovenými buď ze dřeva nebo tvrdé kůže. I ochrana hlavy byla ozdobena, nejčastěji peřím. Příslušníci Orlů a Jaguárů nosili velice efektní přilby, tvarované jako hlavy těchto zvířat. Každý na bojišti musel na první pohled vidět, že nositel zbroje je členem tohoto prestižního řádu.

Poslední součástí vybavení, kterou nosili někteří z válečníků, byla zástava. Nosila se na lehké tyči připevněná na zádech a většinou byla vytvořena z peří, či jiného materiálu, který byl zároveň objemný a lehký, aby neomezoval pohyb. (Hassig 1988: 41)

Neoddělitelnou součástí všech armád světa je striktně formulovaná hierarchie vojska. Ta byla u nahuaských vojsk velmi výrazná.

Všechny hodnosti a veškeré počty prokazované zkušeným válečníkům měly jediný zdroj: ukořistěné zajatce. Počet zajatců byl jediným měřítkem válečných zásluh, které nahuaské armády uznávaly. (Katz 1989: 217) Hodností, čestných titulů, a různých počtů je tak nepřeborné množství, že je stěží můžeme popsat všechny, nehledě na to, že každý městský stát měl vlastní hodnosti, a většina informací o nich se ani nedochovala. Můžeme

pouze nastínit přibližnou podobu vojenské hierarchie, jak se objevuje u některých autorů.

Zásluhy vojáků nebyly patrné pouze na jejich válečném ustrojení, ale dávali své postavení najevo i v civilu, pomocí šperků či účesu. Vojenské řemeslo se těšilo takové úctě, že i v každodenním životě voják hrdě nosil odznaky své hodnosti. Přehledným způsobem Ivan Slavík uvádí rozdělení hodností, které mohli získávat absolventi “Domu jinochů” - *telpochcalli*. Jde tedy o bojovníky z neurozených rodin. Takto o nich mluvil jeden ze Sahagúnových informátorů.

V samém základu vojenské hierarchie je mladík, který je vychován v *telpochcalli*. Již je způsobilý bojovat, ale ještě nepřivedl žádného zajatce. Na znamení toho nosí jen bederní roušku a dlouhé nesestříhané vlasy spadající až na záda. Když absolvuje první bitvu a přivede s pomocí ostatních (nesmí jich být více než šest) zajatce, postupuje na další stupeň. Vlasy jsou mu zastříženy na znamení toho, že je válečníkem. Pokud opět, s pomocí méně než šesti jiných, přivede zajatce, je odměněn právem nosit ve vlasech ozdoby z perí. Stále ale musí nosit jen bílou bederní roušku a jen malý plášť bílé barvy. Ti, kterým se podařilo získat zajatce samotným, bez cizí pomoci, jsou předvedeni před vladaře, pomalováni rudou a žlutou barvou a ozdobeni perím. Během obřadu je jim darován barevný plášť a barevná bederní rouška, kterou od teď smí nosit. Ti, kdo přivedou druhého a třetího zajatce jsou opět předvedeni a obdarováni, a stávají se kandidáty na “starší bratry” - učitele v *telpochcalli*, kteří vyučují boj příští generaci. Pokud bojovník přivede čtvrtého zajatce, jmenuje ho vládce pohlavárem. Je ostříhán jako velitel a přísluší mu titul pohlavára – k jeho jménu se přidává název místa, odkud pochází. Pohlaváři už mají právo sedat na rohoži v „Orlím domě“, kde probíhají jednání významných válečníků. Znakem pohlavárů jsou náušnice, dlouhý retní přívěsek a vlasy podvázané páskou. Z řad těchto bojovníků jsou vybíráni tzv. *achcahuitli*, což na způsob policie – bojovníci, kteří mají za úkol strážit pořádek ve městech a zneškodňovat kriminálníky. Při dalším nabírání zajatců už záleží na jejich kvalitě. Kdo získá další zajatce, ale pouze z etnik, jež jsou považována za

„barbary“ (tzn. mluví jinou řečí než Nahuové), nezískává již žádné další vojenské pocty. Pokud však přivede zajatce z nepřátelských městských států (Tlaxcala atd.), stává se „Velkým starším bratrem“ a je oprávněn vést v boji oddíl. Darem dostává modrý retní přívěsek a ozdoby ze stříbra a orlích per, které smí od teď nosit. V případě i nadále přivádí zajatce, dostává titul správce domu oštěpů. (Slavík 1969: 75 - 77)

Při klasifikaci nahuaských vojenských hodností mohou výrazně pomoci dochované kodexy. Podívejme se nyní na klasifikaci vojenských hodností, jak nám jí předkládají Francis Berdan a Patricia Rieff Anawaltová na základě překladu kodexu Mendoza. V něm se objevuje dlouhá řada vyobrazení bojovníků s hodnostmi a patřičným vybavením. Několik z nich zde můžeme pro ilustraci popsat. Odění bojovníka je po přivedení druhého zajatce upraveno do podoby *cuextecatl*, což je oděv napodobující válečné odění nepřátelských Huaxtéků. Typická je špičatá pokrývka hlavy a dlouhé, pravděpodobně bavlněné přívěsky na náušnicích. Jeho plášť je dekorován specifickým čtvercovým vzorem. Kulatý štít je pomalován a zespodu ozdoben dlouhými pery. Po přivedení třetího zajatce již válečník může nosit bavlněné vycpávané brnění. Nejvýraznější změna na vzhledu je způsobena přidáním zástavy *papalotl* („motýl“). Vzhled této zástavy byl jedinečný pro každou jednotlivou hodnost. Kulatý štít je holý a bez pérových přívěsků. Válečník získavší čtvrtého zajatce je oprávněn nosit oděv *ocelotl* – Jaguár. Je to jeden z nejznámějších aztéckých bojových oděvů. Napodobuje skvrnitě tělo jaguára a jeho součástí je i působivá ozubená maska, která kryje bojovníkův obličej a hlavu. Francis Berdan ve svém rozboru polemizuje o možnosti, že tento oděv byl vyroben z opravdové kůže jaguára. Za pravděpodobnější materiál však považuje barevné peří. Na temeni masky je ozdoba z dlouhých per, zástava na zádech chybí. (Anawalt, Berdan 1997, 4: 189 - 190)

Zmíněné příklady nám poskytují jasnější představu o tom, jak vypadaly a fungovaly nahuaské vojenské insignie.

V případě odění Jaguára a Orla hrála velkou roli i transformační funkce. Voják se svým způsobem ztotožňoval s divokým zvířetem jehož podobu

nosil. Dodejme jen, že jaguár byl považován za nejmocnějšího tvora a orel byl ze své vzdušné podstaty chápán jako prostředník mezi nebem a zemí.

Válečné odění mělo ještě jednu zajímavou funkci – zviditelňovalo bojovníka nepřátelům. Každý na první pohled poznal, zda stojí proti nezkušenému mladíkovi, který má jako zajatec nevalnou cenu, či proti ostřílenému veteránovi, jehož zajetí by přineslo velkou prestiž. Jeho užívání vypovídá i o značné osobní odvaze nahuaských elitních válečníků, kteří byli v bitvě mimořádně žádaným cílem. Nabízí se opět srovnání s vyšňořenými samurajskými pány, či evropskými středověkými rytíři, kteří svým výrazným zjevem poskytovali lákavý terč pro nepřátele, toužící blýsknout se na bojišti hrdinským skutkem. (Turnbull 2007: 64 - 65, Bennet 2007: 106 - 121)

4. Vyhlášení války, mobilizace vojska

I přes polobožský statut, kterého nabyl post nejvyššího mluvčího (*tlatoani*) v předvečer conquisty, nespočívala veškerá rozhodovací pravomoc v jeho ruce. Samotné vyhlášení války bylo vážnou záležitostí, o které rozhodovala rada a především *cihuacóatl*. Pokud rada neschválila panovníkův záměr vyhlásit válku, měl tento možnost ji svolat znovu a svůj názor prosadit. V tom případě se rada podvolila jeho rozhodnutí, ale znamenalo to také, že odpovědnost za výsledek chystaného tažení nese sám nejvyšší mluvčí. (Hassig, 1988: 48)

Fakt, že nejvyšší mluvčí neměl nad vedením válečných záležitostí absolutní moc, je patrný i z jednání Moctezumy II, který řešil při příchodu conquistadorů problém, zda je má vojensky napadnout. Byla svolána porada, již se účastnili jeho synovec Cacama, jeho bratr Cuitlahuac a hodnostáři z válečné rady. Cacama preferoval přátelské přijetí, Cuitlahuac se snažil prosadit útok a za tento názor se postavila i větší část rady. Moctezuma se však rozhodl vpustit Španěly do Tenochtitlánu a toto rozhodnutí bylo akceptováno. (Slavík 1969: 163). Tento postup se vztahuje především k primárně dobovačným tažením, nikoli ke “Květinovým válkám“, o nichž bude řeč později.

Nebylo zvykem napadat nepřátelský stát bez vyhlášení války. Nahuaská válečná etika požadovala, aby byl nepřítel o útoku zpraven. Oznamení o zahájení války bylo obyvatelům města sděleno do pěti dnů. Tím začaly přípravy – především shromažďování množství potravin, které stačilo k vyživení pohybujícího se vojska.

Důležitou roli hrálo získávání informací. Pro aztéckou strategii bylo typické především využívání putujících kupců, kteří získávali důležité poznatky z oblasti infrastruktury a síly nepřátelských vojsk. Vládnoucí vrstva tyto informátory bohatě odměňovala, čímž si získala jejich loajalitu. Napadení či zabití kupce bylo všeobecně akceptovaným důvodem k zahájení trestné výpravy – Ross Hassig uvádí, že kupci často sami provokovali konflikty s cílem rozpoutat válku. (Hassig 1988: 49 - 50)

Kupecké výpravy, vydávající se na dalekou cestu se do určité míry podobaly ozbrojeným jednotkám. V jejich výbavě nechyběly ani ochranné oděvy a celá paleta zbraní. Před zahájením výpravy se prováděla řada rituálů, zajišťujících její úspěch. Pokud kupci mířili do spřáteleného města, bylo vhodné, aby jim místní vladař vyslal naproti ozbrojený doprovod (Slavík 1969: 91 - 94). Není tedy náhodou, že první poslové, kteří měli Moctezumu informovat o aktivitách Španělů, přišli pod záminkou obchodu. *...na Hod boží velikonoční, přišli guvernéri, o nichž mluvili: jeden se jmenoval Teuhtilli a byl obchodníkem; přivedl s sebou Cuitlalpítoka, což byla osoba mezi nimi rovněž důležitá, a za sebou přiváděli mnoho Indiánů s dary, krocany a zeleninou...* (Castillo 1980, 1: 112). Jejich záměrem bylo především naklonit si příchozí cizince a zjistit co jsou zač. Zároveň museli reprezentovat svého vládce, což se odráželo na jejich sebevědomém vystupování: *...Teuhtilli však odpověděl poněkud pyšně řka: Sotva jsi přišel, už s ním chceš mluvit; přijmi tento dar, který ti předáváme jménem našeho pána, a pak mi povíš, co by tě potěšilo...* (Castillo 1980, 1: 113).

Také zabití oficiálního posla bylo vážným důvodem pro napadení. Tito poslové byli vysíláni do všech spojeneckých i nepřátelských měst. Pokud posel cestoval po hlavní silnici, požíval (alespoň teoreticky) jakési

diplomatické imunity. Poslové zajišťovali formální komunikaci Nejvyššího mluvčího s vládci okolních států a ten jejich prostřednictvím předkládal své požadavky. Zpravidla spočívaly v uznání Aztécké nadvlády a zaplacení příslušného tributu. (Hassig 1988: 51)

Při sjednávání podmínek bylo užíváno květnaté, obřadné mluvy, a to i v případě hrubého odmítnutí. Pěkným příkladem je zpráva, kterou poslal Cortésovi Xicotécatl, vládce Tlaxcaly, po tom, co zamítl jeho nabídku na mír: *...Xicotécatl odpověděl, že máme přijít do jeho vsi, kde dlí jeho otec, a že tam sjednají mír tím způsobem, že se nasytí naším masem a své bohy uctí našimi srdci a naším masem, a že jeho rozhodnutí dostaneme nazítří ráno.*“(Castillo 1980, 1: 181).

Podmínky, které poslové přinášeli, se někdy panovníkům zdály tak troufalé, že posla nezachránila ani jeho imunita. Pak byl posel zabit, často dosti krutým způsobem. *...Ale Čolultekové nedali na ta slova, volili raději zemřít než se poddat. Odmrštili dobrou radu Tlaškalteků a vyslanci Patlavacinovi, muži důstojnému a statečnému, stáhli kůži s obličejem. Také na rukou mu stáhli kůži až po lokty a pak nařízli paže v kloubech, takže se mu bezmocně klátily. Takto strašlivě zohaveného jej poslali zpět...* (Slavík 1969: 148). Pokud podmínky nebyly splněny, byl to důvod k válce. Posel se vrátil a po jeho návratu vyrazil další, který již jen předal zprávu o vyhlášení války. Vyhlášení války probíhalo formou obřadného předání zbraní. (Katz 1989: 199). Obdarování zbraněmi, jakkoli bylo při počtech vojsk pouze symbolické, poukazuje na typicky aztéckou potřebu „čestného boje“. Toto „rytířství“ bylo později oceňováno i samotnými Španěly. Podle Díaze si vždy *„počínali jako zdatní válečníci.*“(Castillo 1980, 1: 178) Nutno zmínit, že o správném vyhlášení války u Aztéků nemáme zápisy ve španělských kronikách. Aztécké impérium Španělům oficiálně válku nikdy nevyhlásilo a celý konflikt s dobyvateli vzplál naprosto živelně po Alvaradově masakru na chrámovém nádvoří. Moctezuma, zajatý Španěli, už v té chvíli neměl žádnou legitimitu a jeho snahy válku zastavit již neměly žádný efekt.

Samotný proces mobilizace tenochtitlánského (a nahuaských obecně)

vojska vypovídá o vysoké civilizační úrovni a vynikající organizaci těchto společností. Tenochcové měli ze všech nahuaských států nejlépe zorganizovaný systém šíření zpráv prostřednictvím poslů – běžců. Na hlavních cestách byly přibližně po každých osmi kilometrech zřízeny stanice, kde čekali odpočatí běžci, kteří po předání zprávy okamžitě vyrazili dál. Stejně jako oficiální vyslanci, ani tito rychlí poslové nesměli být nikým napadáni, či jen vyrušováni, dokud běželi po hlavní cestě. Tímto způsobem bylo možné spojenecká města informovat o nadcházející válce v poměrně krátkém čase. Nejvyšší mluvčí vyrazil do válek se svými jednotkami. Osobní stráž, která se na bojišti neustále pohybovala kolem něj, čítala několik tisíc bojovníků. Hassigův odhad předpokládá 600 plně vyzbrojených šlechticů, přičemž každý z nich je doprovázen ještě třemi až čtyřmi prostými vojáky. Kompletní vojenská síla, vyslaná Tenochtitlánem a jeho spojenci do boje, se nepohybovala jako jeden celek, ale byla vždy rozdělena na několik částí podle momentální potřeby. (Hassig 1988: 70)

Pokud bylo třeba, byly některé nahuaské městské státy schopny zmobilizovat obrovské množství vojáků. Převaha, které museli čelit španělští dobyvatelé, byla ohromující a ze zápisů v dobových kronikách je dobře patrná: *...vyrazilo proti nám takové množství indiánů, že pro ně nebylo před námi, za námi ani po stranách vidět volnou krajinu...* (Cortés 2001: 98). Že však velký počet nebyl vždy jen výhodou, dobře demonstruje popis Cortésova útěku z Tenochtitlánu: *...Jakmile jsme na ně udeřili, naskákali do vody, takže měli nepatrné ztráty, až na bojovníky, kteří pro velké množství o sebe vzájemně klopýtali a padali a tímto způsobem mřeli...* (Cortés 2001: 95). Pro jinak výborně organizované Tenochtitlánské vojsko byl boj na hrázích vlastního města značně problematický.

Základní jednotkou armády byl útvar, který Bernal Díaz označuje jako “škadrony“. Tento termín, odkazující ke struktuře evropských armád (škadrona – čtvrtina pluku) je značně nepřesný, ale z nedostatku lepších pojmů ho budeme nadále užívat. Systém škadron odkazuje k původní sociální struktuře Aztéků – každá škadrona reprezentuje jedno *calpulli*, rodový svazek. Příslušníci škadrony jsou všichni členy jednoho *calpulli*,

mají své vlastní velení a používají vlastní rodové zástavy. Počet bojovníků v jedné škadroně byl značně proměnlivý. Pravděpodobně se pohyboval v řádech stovek mužů. Oficiální jednotkou Tenochtitlánského vojska byly tzv. *xiquipilli*, které čítaly osm tisíc bojovníků. (Hassig 1988: 56)

Bojové útvary *xiquipilli* nebyly specifikem pouze aztéckého vojska. Toto členění armády vyhuživala většina nahuaských etnik a podle Díaze byly zaznamenány útvary po osmi tisících bojovnících i ve městech na Yucatánu, mimo nahuaskou oblast.

V případě menšího konfliktu, kdy nebyla potřeba většího počtu bojovníků, byla armáda složena z malých jednotek o pěti až šesti mužích. Ty obsahovaly vždy jednoho veterána a několik mladých, méně zkušených bojovníků. Veteránovou povinností bylo hlídat, aby nikdo neutekl z boje a do boje se zapojoval jen v případě, když se na nepřátelské straně objevil zkušený bojovník.

Zástavy byly nezbytnou součástí vojenské organizace a bylo nutné, aby se v jejich množství velitelé dobře orientovali. Svou zástavu měla každá taktická jednotka na jakékoli úrovni armády, vlastní zástavy měly jednotlivé „škadrony“ reprezentující *calpulli* i jednotlivá spřátelená města. Také členové různých speciálních jednotek byli často označeni zástavami. V tom případě nesl zástavu každý jeden bojovník a kromě taktického účelu měla především demonstrovat jeho členství k elitní skupině. Při srážkách se Španěly byla tato záliba nahuaských vojsk v nošení velkolepých praporů dobře patrná. Vojsko, které vyšlo se vztyčenými zástavami bylo potvrzením oficiálního vyhlášení války. To se v podstatě příliš nelišilo od válečných zvyků evropské šlechty, čehož si ve své kronice všímá i Bernal Díaz del Castillo: *...Xicoténcatl prý hodlá vztyčit svůj prapor a korouhev, na níž je bílý pták podobný pštrosu, s křídly roztaženými jako by chtěl vzlétnout, a oddíl každého kapitána má své označení a livrej, poněvadž kasikové je všechny rozdělili tak, jak to u nás v Kastilii dělají vévodové a hrabata...* (Castillo 1980, 1: 182). A také byl Španělům zřejmý i heraldický účel zástav: *...generální kapitán, který se jmenoval Xicoténcatl a měl bílé a barevné označení, neboť to označení a livrej onomu*

Xicoténcatlovi náležely... (Castillo 1980, 1: 178) Zástavy se nosily připevněné na zádech na bambusové tyči, takže neomezovaly vojákův pohyb.

Aztécké vojsko, táhnoucí krajem, vyžadovalo velký přísun potravin a vody. Po shromáždění a vyslání vojska se o jeho výživu již nestarala centrální vláda v Tenochtitlánu, ta zajistila jen proviant určený ke spotřebě během samotného boje a obléhání nepřátelského města. Povinnost živit přesouvající se vojsko přešla na spřátelené malé obce, které ležely v jeho cestě. Byly povinovány „zaopatřit je vším nezbytným“. Pokud tak obyvatelé vesnice neučinili, byla zpravidla vyplněna násilím. Jelikož zaopatření „vším nezbytným“ je poměrně vágní definice, dosti založená na subjektivním úsudku, bylo aztécké vojsko i ve spřátelených obcích očekáváno spíše se strachem a jejich obyvatelé se snažili připravit cokoli co mohlo být požadováno, aby nedali vojákům záminku k rabování. (Katz 1989: 199). Rabování vesnic bylo v nahuaském prostředí běžnou záležitostí a Španělé měli značné problémy přesvědčit své indiánské spojence, aby se ho vzdali: ... *abychom Indiánům z Cempoallanu zabránili jít dále, a my jsme to provedli; ať jsme však spěchali sebevíc, abychom je zadrželi, oni už ve statcích loupili; Cortése to velice rozhněvalo... ..protože mu lhali a přicházeli s naším přispěním obětovat a okrádat své sousedy...*(Castillo 1980, 1: 146). Nutno přiznat, že rabování bylo tou dobou běžnou praxí i v evropském prostředí a Cortésovi zřejmě nevadil ani tak morální aspekt, jako to, že mu plnění vesnic narušovalo strategii tažení.

Za zmínku stojí fakt, že mladí žáci z *telpochcalli*, kteří byli ještě příliš malí a slabí na boj, byli bráváni na válečná tažení, kde pomáhali se zásobováním vojska. Je skutečně příznačné pro aztéckou kulturu, že účast na válečných taženích byla součástí výchovy. Už od nejranějšího věku byli mladíci nuceni zvyknat si na válku, která se měla stát nedílnou součástí jejich života. Při vyhlašování války hrál podstatnou roli jeden faktor – roční doba. Jelikož se většina aztécké armády skládala z neprofesionálních vojáků, řídily se doby válečných tažení časem sklizní a obdobím dešťů.

Bojovat se v podstatě mohlo jen necelou polovinu roku. (Hassig 1988: 33 - 37). Podřízení plánování válečných tažení ročnímu období není nic ojedinělého. Ve středověké Evropě se například válčilo pouze na podzim a na jaře. V zimě a během letních veder byl kvůli nepřízní počasí dodržován klid zbraní. (Bennet 2007: 150). Vliv zemědělské sezony na válečná tažení časem slábl, jelikož stále více svobodných rolníků dávalo přednost kariéře profesionálního vojáka. Taktéž v krizových situacích (kterou samozřejmě byla i španělská conquista Nového Španělska) mohlo dojít k mobilizaci veškerého lidského potenciálu, nehledě na roční dobu. Zcela jiná situace nastávala během "květinových válek". Těch se účastnila pouze válečnická elita organizovaná v malých skupinách a tak bylo možné, aby tyto střety probíhaly během celé sezony.

Když vojsko dorazilo do cíle, bylo již zpravidla očekáváno. Bojiště bylo předem dohodnutým místem, které se nacházelo poblíž dobývaného města. Obě armády se seřadily na bojišti a začala bitva.

5. Na bitevním poli

5. 1. Obvyklé válečné taktiky a rituály

V nahuaské válečné strategii hrály důležitou roli různé přepady ze zálohy a léčky. K těmto praktikám se však velitelé uchýlovali jen v případech, kdy všechno ostatní selhávalo (Například právě v případě Španělů). „Správná“ bitva byla zahajována otevřeně a s velkou pompou. Když aztécké voje dorazily ke zneprátelenému městu, vyčkali až proti nim nastoupí vojsko protivníka. V prvních liniích stáli pohlaváři a členové válečnických řádů. Bylo zvykem, že před bitvou a v pauzách mezi bojem, se zneprátelená vojska zastrašovala křikem, nadávkami a hlukem bubnů. (Katz 1989: 199) *...Vzpomínám si, že když jsme stříleli z děl, Indiáni hlasitě hvízdali a křičeli a vyhazovali do výše trávu a hlínu, abychom neviděli jakou škodu jim působíme, bubnovali, troubili, hvízdali a křičeli... ..Ráno přicházely četné hromadné oddíly... ..a když jsme s těmi Indiány bojovali,*

mnoho nám toho napovídali, nazývali nás malodušnými, říkali, že nejsme k ničemu, ani k tomu ne, abychom stavěli domy a pěstovali kukuřici... A jestliže hodně haněli nás, ještě více haněli naše přátele Tlaxcalany; říkali jim, že je zajmou jako otroky a pak budou obětováni nebo budou konat polní práce a znova stavět z kamena a vápna domy, které jsme jim zbourali, jak jim to slíbil jejich Huitzilopochtli... (Castillo 1980, 2: 49). Jaký efekt mělo toto počínání na domorodé vojáky není jisté, ale ze zápisků Bernala Díazze del Castillo vyplývá, že španělské vojáky značně demoralizovalo.

Po zahájení bitvy se na sebe vojska vrhla. Běžnou taktikou bylo rozbíjení útvarů střelbou z praků a luků, a vrháním oštěpů. Vojska se také snažila vytvořit klín, či rozdrobit nepřátelskou formaci předstíraným útekem. Škála prováděných manévrů byla skutečně široká, a ve své podstatě se příliš nelišila od vojenských taktik ve zbytku světa. (Katz 1989: 199). Nahuaské vojenské taktiky a počínání na bojišti bylo mnohokrát podrobně popsáno, protože se s ním Španělé často dostávali do kontaktu. Zde je výňatek z popisu bojů s Tlaxcalany, tradičními rivaly Tenochtitlánu: *...Když tedy začali prorážet naše řady, Jaké krupobití kamení z praků! Jak nás tiskli a jak divoce se na nás s převelikým křikem a válečným rykem tlačili lučištníci a vojáci s mečem a kulatým štítem, s dalšími, většími meči dvouručními a s kopími, a jak celá zem zhnědla tmavými oštěpy se dvěma bodci, které proniknou jakýmkoli brněním a bezbrannými vnitřnostmi!...(Castillo 1980, 1: 183). Tlaxcalané nakonec kapitulovali a přidali se na stranu Španělů, kterým pak vydatně pomáhali při obléhání Tenochtitlánu. Z popisů bojů je však, patrné, jak velkou roli hrála v osobním hodnotovém žebříčku bojovníků vojenská čest. I přes strašlivé ztráty, které v bitvách Španělé domorodcům působili, nevzdávali se tito nijak snadno. Přesto, že byli dobyvatelé po určitou dobu částí domorodců považováni za bohy a měli pověst neporazitelných (také díky Cortésovu vychytralému maskování vlastních ztrát), opakovaně sváděli se Španěly další bitvy, nehledě na úmrtnost svých vojáků. *...Učinil jsem proti útočníkům výpady na dvou či třech místech, ale bojovali proti nám tak zběsile, že když na jedné straně vyrazil kapitán se dvěma sty muži, stačili**

mu, než se mohl stáhnout zpět, čtyři lidi zabít a jeho samého a mnoho dalších zranit... ..Ač artilerie náramě řádila... , jako by ji ani necítili, neboť kde výstřel smetl deset či dvanáct mužů, lidé se hned sevřeli, jako by ani žádné ztráty neutrpěli... (Cortés 2001: 88).

Cortésem popisovaná statečnost indiánů je v dobových kronikách často zmiňována a paradoxně i oceňována. Je samozřejmé, že určitou roli mohla hrát bezvýhodnost situace, ale Španělé často nabízeli mír za poměrně výhodných podmínek a i přesto indiánské státy pokračovaly v bojích. Příčinu je tak nutno hledat především v konceptu „válečné cti“ a představě o posmrtném životě, kde mají padlí v bitvách zvláštní výhody. Toto uvažování je ostatně typické pro všechny válečné kultury (Japonsko, Vikingové, rytíři středověké Evropy, Starověká Sparta... atd.)

Pokud začal protivník v bitvě prohrávat, obvykle se jeho vojsko stahovalo do města, kde bránilo chrámovou čtvrt'. Útočníci mezitím plenili město, pobíjeli a zajímali jeho obyvatele. Rabování trvalo tak dlouho, dokud vládce obléhaného města nepředstoupil a nepožádal o mír, přičemž se zavázal odvádět vítězi pravidelné daně. Pokud jeho výše nebyla dostatečná, plenění pokračovalo do doby než byla nabídka navýšena a požadavky říše byly uspokojeny. Rabování ustalo a vojsko se i s nakradenou kořistí začalo přesouvat domů. Na místě byl poté zanechán výběrčí daní (*calpixqui*). Stávalo se však, že bylo velmi těžké zabránit chudým vojákům v pokračování drancování a nezřídka je musely elitní oddíly násilím z města vyhnat. Z toho je zjevné, že velká část neprofesionálních vojáků od války očekávala především osobní obohacení. (Katz 1989: 199 - 200). Ve své kronice popisuje Díaz jeden zajímavý jev, který se naskytl při bojích s Tlaxcalany: *...V jedné věci si Tlaxcalané počínali stejně v této bitvě i ve všech ostatních: kdykoli jsme některého Indiána zabili, odnesli ho a tak jsme žádné mrtvé nespátřili... (Castillo 1980, 1: 180).* Pokud jde o toto odnášení padlých, není zcela zřejmé zda má nějaký rituální význam či jen prostě Tlaxcalané nechtěli nechávat své mrtvé v poli. Odnášení těl muselo být poměrně riskantní, i přesto během bojů o Taxcalu nacházeli Španělé jen minimum mrtvých. Toto chování

však velice demoralizovalo dobyvatele, kteří i po několika dnech úporných bojů, nebyli schopni odhadnout nepřátelské ztráty. Pokud se jednalo záměr, jedná se jistě o chytrý strategický tah, u ostatních nahuaských vojsk ale nebyl zpozorován.

5. 2. Adaptace na změnu způsobu vedení války

Válečné úsilí často představuje maximální vypětí veškerého lidského potenciálu. Platí pro něj stejné pravidlo, které se uplatňuje v evoluci: Největší výhodu nemají ti nejsilnější, či nejpočetnější, nýbrž ti nejprizpůsobivější. Vpád Španělů do Mexika, způsobil domorodcům obrovský šok – armády, dříve považované za neporazitelné, byly ničeny a obráceny na útěk za pomoci taktiky a technologie, která ve světě Nahuů neměla obdoby. Bylo tedy nutné své válečné zvyklosti změnit.

Výraznou změnou prošlo v první řadě i chování vojáků, kteří se stali součástí Cortésova vojska. Španělé samozřejmě okamžitě zakázali jakékoli lidské oběti i rituální kanibalismus. Indiáni byli zvolna obraceni na křesťanskou víru, přičemž důležitou roli sehrál právě mýtus o Quetzalcóatlovi a jeho návratu zpoza oceánu, z východní strany. Na argumenty misionářů nahuaští vzdělanci odpovídali, že jejich pán je již dlouho pryč, a že je tedy možné, že jejich zvyklosti jsou špatné. Sám Moctezuma se k tomu vyjádřil takto: *...Již mnoho dnů je nám známo ze zápisů našich předků, že já i všichni, kdo obývají tuto zemi, odtud nepocházíme, nýbrž jsme cizinci, kteří sem přišli z velmi vzdálených končin... ...,a podle věcí, jež vyprávíš o tom velikém pánovi či králi, co vás sem vyslal, věříme a máme z jisté, že je to náš pradávný Pán, zvláště když pravíš, že o nás má povědomí již dlouhou dobu...* (Cortés 2001: 52). Nakolik bylo toto chování motivováno strachem z dobyvatelů není zřejmé, faktem ale je, že spřátelení domorodci se svého náboženství vzdávali poměrně snadno. Nejdůležitějším důvodem snadné konverze byl pravděpodobně fakt, že v křesťanství i v nahuaském náboženství hraje zásadní roli motiv oběti. Obětování Ježíše vlastním otcem dokázali Nahuové na rozdíl od mnoha jiných světových kultur dobře pochopit a

akceptovat. Tradiční lovení zajatců proto pozbylo svůj smysl a nebylo již do budoucna třeba. Spřátelené armády se tedy svým stylem boje poněkud přiblížily Španělům a jejich relativní bojová efektivita tváří v tvář Aztékům o něco vzrostla. I sami Aztékové však projevili určitou pružnost. Už od počátků vzájemných střetů, kdy se ukázalo, že Španělé disponují „nadpřirozenou“ bojovou silou, se Aztékové hbitě adaptovali na novou strategii vedení války.

Velmi rychle odložili tradiční, „čestný“ způsob vedení boje. Místo pompézního vyhlásování války a spořádaného nastupování na bitevní pole se uchýlili k rychlým přepadům a léčkám. Začali ve své taktice více využívat krajinné útvary a v některých střetech dostával konflikt téměř charakter partyzánské války. Aztékové rychle pochopili, že Španěly (velmi posílené spřátelenými indiánskými vojsky) neporazí v otevřeném boji, snažili se je proto lákat do průsmyků a údolí s předem připravenými lehkými opevněními.

Neměnilo se jen obvyklé místo střetu ale i denní doba. Spolu s obvyklými denními bitvami začali Aztékové provádět i nečekané noční přepady. *...A o půlnoci, objevila se na cestě síla lidí a na hladině množství kánoí, aby přepadli náš tábor. Věru, řádně nás vylekali a způsobili poplach, hlavně proto, že se vše dalo v noci, a v tu dobu oni obvykle neútočí, ani jsme je neviděli v noci bojovat, leda s vyhlídkou na jisté vítězství...*(Cortés 2009: 120)

Docházelo také k inovacím ve výzbroji – neřešitelným problémem se zpočátku jeví koně Španělů, kteří mezi indiány šířili hrůzu a zaručovali jezdcům vynikající ochranu, jelikož je drželi z dosahu indiánských zbraní. Podstatný byl ale především právě onen psychologický efekt – Nahuové nikdy podobné zvíře neviděli (nic tak velkého v Mexiku nežilo), a je logické, že ho považovali za monstrum. Časem Aztékové zjistili, že kůň, stejně jako Španělé sami, může velmi snadno zemřít a pokusili se nasadit do bojů dlouhá kopí určená k likvidaci jízdy. *...Dále jsem se dozvěděl, že se jak ve městě (Tenochtitlánu), tak i v ostatních místech panství opevňují a budují valů a okopů a hradeb, a shromažďují množství zbraní. Zvláště jsem*

zjistil, že vyrábějí dlouhé oštěpy jako píky proti koňům, některé jsme již dokonce viděli, neboť ve zdejší provincii Tepeaca je použili v boji a i v táborech a ležení Culújských v Guacachule jich bylo velké množství...(Cortés 2001: 109). Jak je vidět, pod tlakem prostředí se v nahuaském válečnictví začaly rychle uplatňovat prvky, dříve zcela cizí. Použití dlouhých kopí jako obrany proti jízdě, je ve světě univerzálně rozšířenou taktikou, v nahuaském prostředí však doposud chybělo.

Vedení aztéckého státu se v zoufalství po Moctezumově smrti uchýlilo i k úplné změně politiky ve vztahu k podrobeným etnikům. *...Docela nedávno jsem se doslechl, že řečený Cuetravacin (Bratr Moctezumy II., který byl po jeho smrti prohlášen za vládce) rozeslal své posly do všech krajů, provincií a měst náležejících k onomu panství, aby jeho poddaným vyřídili, že je na jeden rok osvobodí ode všech daní a odvodů, kterými jsou mu povinováni. Necht' mu nic neodevzdávají ani neplatí, jen když všemy možnými způsoby povedou krutou válku proti všem křesťanům, dokud je nepobijí nebo nevyženou z celé země. A stejně necht' válčí i proti všem domorodcům, kteří by byli našimi přáteli či spojenci.*“

(Cortés 2001: 111). V závěru conquisty Aztékové tedy již z větší části odhodili své válečnické ideály a podřídili veškeré úsilí snahám o prostou likvidaci Španělů. Ve výše zmíněném rozhodnutí Moctezumova bratra, které mělo poddané motivovat k zuřivému boji proti dobyvatelům, můžeme dokonce vidět hrubé náznaky jakési válečné propagandy.

Můžeme říci, že ačkoli bylo pojetí války v nahuaském prostředí silně tradicionalistické, tváří v tvář porážce dokázali indiáni velice pružně reagovat na měnící se trend na bojištích. Pod tlakem vyspělejší vojenské technologie Španělů se snažili zvýšit bojeschopnost svých jednotek, i na úkor starých válečných rituálů.

6. Zajatci a lidská oběť

6. 1. Zajímání

Jak již bylo uvedeno výše, primárním cílem každého bojovníka bylo získání co největšího počtu zajatců. To probíhalo buď tak, že bojovník svého nepřítele v podstatě zbil do bezvědomí a odtáhl pryč, nebo formou osobního zápasu, po kterém poražený přiznal svou prohru a dobrovolně se vydal vítězi. Ten své vítězství zpečetil tím, že poraženého uchopil za vlasy a někdy mu je i odřízl nožem. Tento způsob boje mohl samozřejmě plně fungovat jen v případě, že protivník bojoval stejným způsobem, což se až do příchodu Španělů skutečně dělo. Při konfrontaci s conquistadory však fatálně selhával. Na popisech bojů o Tenochtitlán, jak jej podává Bernal Díaz, je zajímavé, jak často uvádí, že po nich Aztékové “chňapali“. V jednom případě, kdy se bitva nevyvinula pro Španěly příliš dobře, popisuje Díaz jak se Cortése málem zmocnili indiáni. *...zranili Cortése na noze, přemohli a odvedli mu živých asi šestašedesát vojáků a zabili osm koní; šest či sedm mexických kapitánů se už zmocnilo Cortése, avšak náš Pán Bůh mu ráčil pomoci a dodat mu odvahy, aby se bránil, i když byl raněn na noze; v té chvíli k němu přispěchal přeudatný voják jménem Christóbal de Olea... když viděl, že se Cortése chopilo tolik Indiánů, bil se voják Olea tak statečně, že z těch šesti kapitánů, kteří se Cortése zmocnili, hned mečem čtyři zabil...* (Castillo 1980, 2: 39). Příznačné je, že žádného z těchto šesti bojovníků nenapadlo Cortése prostě na místě zabít. Zajatci byli tím nejdůležitějším, na čem v boji záleželo a od toho se odvíjelo vše ostatní.

Na tomto místě považuji za nutné věnovat se blíže rituálům, jež souvisely se dvěma pro válku nejpodstatnějšími božstvy. Jak sám Cortés, tak i Bernal Díaz se v popisech shodují na významné roli *Huitzilopochtliho* a *Tezcatlipoky*. *...Pod stříškami z nádherných prken stály dva jakési oltáře a na každém oltáři socha vysokého a tlustého obra; jedna z nich, ta po pravici, byla, jak nám pověděli, socha Huitzilopochtliho, jejich boha války; měla velice širokou tvář a obličej, oči pitvorné a děsné; lepidlem, které v té zemi dělají z nějakých kořínků, měla na celém těle přilepeno tolik*

drahokamů, zlata, perel a perliček, že jich bylo plné celé tělo i hlava; trup měla opásán jakýmisi velkými hady ze zlata a drahokamů; v jedné ruce držela luk a v druhé několik šípů. Druhá, malá modla na témž oltáři byla, jak nám řekli, její páže; držela jí nedlouhé kopí a skvělý kulatý štít vykládaný zlatem a drahokamy. Huitzilopochtli měl na krku několik tváří Indiánů a jejich srdcí, první ze stříbra a druhá ze zlata... ..Na druhé straně, po levici, stála, jak jsme viděli, velká socha, vysoká jako socha Huitzilopochtliho; měla obličej jako medvěd a svítící oči, udělané ze zrcátek zvaných tezcatly, a na těle připevněné skvělé drahokamy stejně jako Huitzilopochtli, neboť oba, jak nám řekli, byli bratři a tenhle Tezcatlipoka byl bohem pekla a staral se o duše Mexičanů; na těle měl připásány postavičky malých d'áblíků s hadovitými ocasy; na stěnách bylo tolik zaschlé krve, i podlaha jí byla tak zkropena, že to ani na jatkách v Kastilii tak nepáchne. (Castillo 1980, 1: 268). Ze zpráv, jimi podaných, je zřejmé, že i během bezprostředního ohrožení, jakým bylo obléhání Tenochtitlánu, probíhaly tyto obřady dokonce s ještě větší četností. Obětování zajatců bylo během těchto rituálů klíčové. Obřadů, vážících se k těmto božstvům, je samozřejmě celá řada a často mají výroční charakter.

6. 2. Rituál pro Huitzilopochtliho

V chrámovém komplexu Tenochtitlánu bylo padesát svatyně. Největší a nejdůležitější byla pyramida s chrámem *Huitzilopochtliho*- hlavního božstva Tenochců, božstva války a Slunce. Slavností, vážících se k tomuto božstvu byla celá řada a při všech docházelo k hromadným obětem. Nezasvěcený, ale přesný popis jednoho z těchto obřadů nabízí Bernal Díaz del Castillo: *...a v tom zase svým děsným zvukem zazněl buben Huitzilopochtliho a četné mušle, rohy a jakési další trubky, a my jsme se*¹ *zahleděli k vysokému ku , kde je Mexičané rozezvučeli, a viděli jsme, že násilím vyvádějí po schodech naše druhy, které zajali když připravili porážku Cortésovi a hodlají je obětovat; když je dovedli nahoru, na malou plošinu na vrcholu svatyně, do blízkosti jejich proklatých model, viděli jsme, že jim na hlavu nasadili čelenky a nutí je tančit s jakýmisi vějíři před*

Huitzilopochtlim, a když zatančili, položili je na podlouhlé kameny upravené pro obětování, noži z pazourku jim rozřízli hrud', vytrhli teplé srdce a to obětovali přítomným modlám, kdežto tělo chytily za nohy a svrhli po schodech dolů; tam čekali další řezníci, ti obětem uřízli paže a nohy, z tváří stáhli kůži... (Castillo 1980, 2: 45). K pochopení podstaty rituálu napomáhá nahuaská pověst o zrození *Huitzilopochtliho*.

Podle této pověsti je *Huitzilopochtli* synem *Coatlicue*, bohyně Matky-Země. V době jeho početí již žilo čtyři sta jeho bratrů a jediná sestra *Coyolxauhqui*. Ta byla očekávaným narozením nového bratra rozrušena a vyprovokovala ostatní sourozence k válečnému tažení na horu Coatepec, kde se *Coatlicue* zrovna nacházela. Matka se bála o svůj život, ale *Huitzilopochtli* k ní promluvil z jejího lůna a uklidňoval ji. Vojsko jeho bratrů, vedených *Coyolxauhqui*, rychle postupovalo a brzy dorazilo k vrcholu hory. V té chvíli se *Huitzilopochtli* narodil; v plné zbroji vyskočil z matčina lůna a okamžitě se pustil do boje. Slunečním paprskem udeřil na svou sestru a jediným rázem jí ut'ral hlavu. Její tělo poté svrhl dolů z hory, na jejímž úpatí se roztránilo na kusy. Ostatní poté zahnal na útěk.

Rituál, který Díaz popisuje, je přímo svázán s mýtem. Jedná se o jeho symbolické ztvárnění – tanec zajatců před modlou znázorňuje tento dávný boj a následné shazování těl ze schodiště a čtvrcení odkazuje k vítězství slunečního boha nad *Coyolxauhqui*. V jisté symbolické rovině k tomuto boji pak dochází každý den: *Coyolxauhqui*, symbolizována měsícem, a její bratři, hvězdy, každý den znovu útočí na svou matku, aby je *Huitzilopochtli*, symbolizovaný Sluncem, každé ráno při svém zrodu porazil. Motiv svržení padlého nepřítele z hory je v nahuaské symbolice velice rozšířený, dokonce se objevuje i v popisu života Topiltzin Quetzalcóatla. (Carrasco 1999: 81 - 88)

6. 3. Rituál *cuahtecatl*

Fascinujícím válečným rituálem je obřad *cuahtecatl*. Jedná se o obřadnou popravu zajatců, provedenou formou silně ritualizovaného souboje. Zajatcům jsou o půlnoci před obřadem odříznuty vlasy z temene a místo nich jsou odškodněni různými vzácnými naturáliemi, kterých mají užívat během dlouhé cesty do ráje. Během samotného rituálu stojí zajatci v řadě před obětním kamenem a čekají na příchod „katů“ – válečnicků z řad Orlů a Jaguárů kteří přicházejí v plné zbroji, se štíty a obsidiánovými kyji. Spolu s nimi přichází i kněz, oděn jako inkarnace *Xipe – Toteca*. Válečníci se usadí na sedadla, rozmístěná kolem obětního kamene a kněz usedá do jejich čela na čestné místo. Poté přicházejí nižší kněží a vybírají prvního zajatce. Za zvuků trubení a zpěvu je zajatec odveden k obětnímu kameni a silným lanem je přivázán za pas tak, aby se mohl volně pohybovat v kruhu vymezeném délkou lana. Poté mu přinášejí štít a vyzbrojí ho kyjem, který ale nemá obsidiánové ostří. Kněží ustoupí a na scénu přicházejí válečníci. Začíná boj. Cílem boje není zajatce rychle zabít, ale v podstatě ho ztlouci do bezvědomí nebo ho přinutit aby se vzdal. V této chvíli má zajatec teoretickou šanci zachránit si život – v nepravděpodobném případě, že se mu s omezenou možností pohybu a tupou zbraní podaří porazit čtyři plně vybavené bojovníky. Během celé historie obřadu se údajně toto podařilo jedinému člověku. Katz uvádí případ, kdy tlaxcalský válečník Tlahuicol skutečně dokázal v tomto nerovném boji všechny čtyři popravčí zabít a skutečně byl propuštěn na svobodu. Nicméně musel údajně přísahat, že již nikdy nebude bojovat proti Aztékům. Zajatci, kteří v boji ztratili vědomí, či se vzdali, jsou válečníky vyzvednuti na obětní kámen. V té chvíli přichází kněz *Xipe – Toteca* a zakončuje rituál vyříznutím zajatcova srdce. Srdce je vloženo do obřadní misky, spolu s větším množstvím krve obětovaného. Válečník, který zajatce porazil, dostává misku s obětní krví, obchází chrámy a pomazává krví sochy božstev. Tento proces se poté opakuje u všech zajatců. Po obětování posledního rituál končí. (Slavík 1969: 61-63). Pojem „poprava“ je v tomto případě mírně zavádějící. Rituální smrt není pro zajatce nijak potupnou záležitostí. Být rituálně obětován byla pro

bojovníka pocta, která mu navíc zajistila, že bude po smrti ušetřen bolestivé pouti po podsvětní říši *Mictlánu*, kterou museli podstoupit všichni, kdo nezemřeli v boji nebo právě na obětním kameni. Na tomto rituálu je výmluvná právě role popravujících válečníků – vojáci se stávají de facto kněžími a demonstrují, že řemeslo válečníka je svaté. Jako v předchozím případě je rituální obětování vlastně divadlem, symbolickým představením oslavujícím válku.

Člověk, který měl být obětován, často představoval přímo inkarnaci božstva – podobu, která ho na zemi reprezentuje. Tento jev, kdy oběť zároveň představuje modlu, je nejlépe patrný na příkladu obřadu *toxcatl*, rituálu k uctění *Tezcatlipoky*.

6. 4. Rituál *Toxcatl*

Při obřadu *toxcatl* byl obětován jediný válečník. Výběru oběti pro rituál *toxcatl* však byla věnována mimořádná pozornost. Musel to být mladík, mimořádně silný a zdravý, splňující všechny nahuaské představy o kráse: *...vyvolený muž byl... bystrého ducha, mrštného, čistého těla... štíhlý a vysoký, celý podoben sloupu z kamene...ten, kdo byl vybrán za představitele boha, byl dokonalý. Byl jako něco velmi hladkého, rajske jablko nebo oblázek, jakoby vyřezán ze dřeva, bez nečisté pleti. Neměl kudrnaté vlasy ani křivou hlavu... Neměl nateklé tváře a poraněné oči; neměl pokleslý obličej, zploštělý ani zahnutý nos, jeho nos byl na svém přirozeném místě...* (Carrasco 1999: 122). Tento muž byl vybrán, aby představoval inkarnaci boha *Tezcatlipoky*, a proto musel být ve všech ohledech dokonalý. Byl vybírán ze zajatců už rok předem. Od kněží se mu dostalo výcviku, jak má chodit a jak se tvářit, hrát na flétnu a jak se vyjadřovat. Celý rok se poté pohyboval po městě, oděn všemi atributy pána *Tezcatlipoky* a představoval jeho živoucí obraz, který mohli shlédnout i prostí obyvatelé. Týden před vypršením této roční doby pak dostal k dispozici čtyři ženy, se kterými žil a byly mu k dispozici pro sexuální ukojení. David Carrasco uvádí, že tyto čtyři ženy jsou také obrazy božstev – mají představovat bohyně spojené se zemědělstvím. Během tohoto

posledního týdne mladík postupně odkládal všechny božské atributy a během vycházek do města rozdával dárky chudým. Obřad byl po roce završen obětováním. Mladíkovi byly ostříhány vlasy po vzoru zkušených válečníků a sám pak vystoupal na vrchol chrámu, kde ho kněží položili na obětní kámen a vyřízli mu srdce.

Je příznačné, že velká část představitelů božstev věděla, jaký osud je čeká, a podvolila se obětování dobrovolně. Vidina posmrtného života v ráji měla velmi reálné obrysy a byla o mnoho příjemnější než představa dlouhého putování nevlídným *Mictlánem*. Carrasco přesto uvádí, že podle některých zdrojů se vyskytly případy, kdy se obětovaný zajatec během rituálu pokoušel o útěk nebo během výstupu na chrám omdlel strachem. (Carrasco 1999: 125)

6. 5. Životní energie

Při samotném aktu obětování hrají klíčovou roli božské energie, které se smrtí člověka uvolňují. Nahuaská kosmologie tyto síly podrobně klasifikovala. Božské síly prostupují všemi elementy přírody, ale jejich největším zdrojem je samotné lidské tělo, které pro ně vytváří dočasnou nádobu. Jedná se o síly jménem *tonalli* a *teyolia*. *Tonalli* je energie sídlící v lidské hlavě (mozku). Vytváří jedinečnou povahu každého člověka a ve většině případů je možné tento termín nahradit slovem „duše“. Jejím zdrojem je princip podvojnosti *Ometéotl*, ze kterého proniká v okamžiku početí do dělohy matky a koncentruje se v hlavě plodu. Moc této energie u narozeného dítěte se zvyšovala rituálnímu vystavení slunci a ukládáním spícího dítěte do blízkosti ohně. Žhavé objekty byly považovány za mocný zdroj *tonalli*. Jelikož tato síla sídlí v hlavě, při skalpování nepřítele na bojišti, dochází vlastně k rituálnímu ukořistění, části jeho *tonalli*, která přechází do vítězného bojovníka. Také celé hlavy zabitých nepřátel, pokud byly darovány vítěznému městu, během patřičného obřadu zvyšovaly *tonalli* města. Je proto logické, že při obřadech, kdy mělo obětování uvolnit i *tonalli*, se praktikovalo stínání hlav obětovaných lidí.

Druhá energie, *teyolia*, se nachází v lidském srdci. Je zodpovědná za lidské pocity. Úroveň této energie je u různých lidí odlišná, nejvíce jí mají

kněží – její míra totiž roste s rituálními úspěchy konkrétní osoby. Při smrti člověka se tato síla uvolňuje a stoupá ke slunci, které posléze napájí svou energií. To je v prakticky samotným základem celého fenoménu lidských obětí u Nahuů, proto většina obřadů končí právě vyříznutím srdce a jeho umístěním do posvátné nádoby. Také působení síly *teyolia* je chápáno v širší rovině a i ona je obsažena ve městech, horách, či jezerech. U každého takového objektu Aztékové předpokládají „srdce“, tedy centrum, ve kterém je tato síla koncentrována. U měst nebo chrámů bylo toto „srdce“ často vyjádřeno vlastní sochou, či jiným uměleckým předmětem.

(Carrasco 1999: 89 – 95, León – Portilla 2002: 184)

6. 6. “Květinové války“

Lidské oběti byly praktikovány v celé Mezoamerice, i v jiných světových regionech, ale nikde a nikdy nedosáhly tak masového měřítka, jako ve vrcholné éře Aztéků. Během některých velkých slavností dosahovaly počty obětovaných lidí řádově tisíců. Vystává otázka, kde se tyto lidé vlastně brali – I neustále probíhající válečná tažení mohla jen stěží produkovat takové počty zajatců. Potřeba byla vyřešena jednak tributem z dobytých území (oběti ne - válečníci však byly považovány za daleko méně kvalitní), jednak vznikem takzvaných “Květinových válek“. Tento fenomén spočíval v permanentním válečném konfliktu s několika sousedními městskými státy, které zatím nebyly dobyté a – a to je podstatné - ani už nikdy dobyté být neměly. Účelem těchto tažení nemělo být podmanění těchto měst. Aztékové se chtěli jen střetnout v poli s jejich vojskem a pobrat co nejvíce zajatců. Systém fungoval zejména proto, že nepřátelská města sdílela s Aztéky stejný náboženské vidění světa, a i jejich kněží potřebovali pro rituály bohatou zásobu válečných zajatců. Friedrich Katz se domnívá, že tento systém by se po větším upevnění aztécké moci v rámci Mezoameriky stal neudržitelným, a masové obětování zajatců by tak v budoucnu muselo být omezeno. (Katz 1989: 217 - 220)

Navzdory pověstné krvelačnosti Aztéků, kterou Španělé

ospravedlňovali svoje dobyvačné tažení, a kterou tolik kritizovaly Tenochtitlánem podmaněná etnika, byly lidské oběti běžné nejen v aztéckém a obecně nahuaském prostředí, ale i mezi “barbary“, kmeny, které žily na okrajích aztécké domény a mluvily jinými jazyky. S obětováním lidí se conquistadoři setkali už v počátcích svého tažení, např. v Culhuacánu a obcích kolem něj. *...A když Pedro de Alvarado do těch vsí přišel, byly ten den právě všechny opuštěny a v jejich chrámech našel obětované muže a chlapce, zdi a oltář jejich model celé od krve a srdce předložená modlám; také našli kameny, na kterých je obětovali a kamenné nože, kterými jim otevírali hrud', aby jim vyrvali srdce. Později nám Pedro de Alvarado řekl, že většinu těch mrtvých našli bez rukou a nohou a jiní indiáni prý řekli, že si je odnesli k jídlu...* (Castillo 1980, 1: 129).

Celý koncept květinových válek vznikl jaksi přirozeně, vyplynul z nahuaských náboženských představ. Bylo by ale chybou nezmínit osobnost, která se zasloužila o jeho rozšíření více než kdokoli jiný.

Řeč je o Tlacaélelovi, který zastával post prvního rádce, *cihuacóatla* ke konci patnáctého století. Narodil se někdy kolem roku 1400 jako syn tenochtitlánského nejvyššího mluvčího Huitzilihuitla II. Post nejvyššího mluvčího po otcově smrti zastával jeho bratr Moctezuma I. Byl autorem mysticko-válečnického pojetí světa (slovy Miguela Léon-Portilly), Friedrichem Katzem je označován za “ideologa aztéckého imperialismu“. Tento rádce působil během vlády tří nejvyšších mluvčích a vždy prosazoval nesmírně agresivní politiku vůči okolním státům, které ještě nebyly v aztéckém područí. Katz upozorňuje, že typické jevy pozdní aztécké společnosti, tj. nadřazenost válečnické vrstvy a neustálá expanze říše, by se pravděpodobně objevily i bez jeho vlivu, ale Tlacaélelův význam tkví hlavně v jeho politickém talentu, díky kterému dokázal tyto jevy ideologicky ospravedlnit.

Sám byl vynikajícím stratégem a jakékoli válečné tažení bylo vždy plánováno jím, radou a nejvyšším mluvčím. Při neshodách měl poslední slovo. I když nebyl nejvyšším mluvčím, je možné říci, že během svého života prakticky vládl Tenochtitlánu a byl iniciátorem všech válečných

tažení, ke kterým během této doby došlo. Právě on se největší měrou zasadil o konečnou dominanci Tenochtitlánu a upevnění jeho moci nad okolními městy na počátku patnáctého století. Jak uvádí Léon-Portilla, tento hodnostář se projevil jako skutečný ideolog, když po ukončení války s Azcapotzalkem (1428) nechal spálit velké množství jak tepaneckých tak i aztéckých kodexů jelikož zachycovaly pro Aztéky „nevhodnou“ historii. Tlacaélel se tak rozhodl vytvořit novou verzi aztéckých dějin – více majestátní a méně nebezpečnou pro stabilitu říše. Tlacaélel vždy mohutně podporoval myšlenku, že Slunce musí být neustále vyživováno skrze lidské oběti. Velkou měrou se zasloužil o masový nárůst lidských obětí v Aztécké říši. Jeho zásluhou se Huitzilopochtli stal hlavním bohem aztéckého panteonu. Právě on je pravděpodobně otcem celého konceptu květinových válek. Dobře si uvědomoval, že nekonečná dobovačná válka není možná a tak se zasazoval o zřízení instituce, která by fungovala jako “tržiště“. Sám přichází s jednoduchým zdůvodněním: *...Přemýšlel jsem, co dalšího by se mělo učinit dnes; a než by se co nechávalo na později, jest lépe učinit to hned, neb náš bůh by neměl být odkázán na to, až se pro nějaké příkoří půjde do války. Naopak by měl být hledán nějaký užitek a nějaký trh, kam by na takový trh náš bůh došel se svou armádou obětí a lidi jež by pojedl...*“ (Léon-Portilla 2002: 230)

I přes zdánlivou krvelačnost dokázal Tlacaélel vystupovat jako milosrdný vítěz. Nebyl fanaticky posedlý zabíjením, jak by se mohlo zdát, a pokud se stalo, že byla válka nebo oběť proti ekonomickému zájmu říše, raději dal přednost mírnějšímu řešení.

Tlacaélel se jako jedna z nejvýraznějších osobností nahuaských dějin nevyhne srovnání s Nezahualcóyotlem, vládcem Texcoca. Nezahualcóyotl, který byl kromě schopného politika především básníkem a filosofem, nesdílel nadšení pro tyto drsné zvyky. Častěji se zamýšlel nad smyslem života a smrti, a jeho snahou bylo naopak vytvoření doktríny, která by nevyžadovala lidské oběti. Přemýšlivého Nezahualcóyotla a tvrdého Tlacaélela tak můžeme vidět jako protipóly, ale zároveň nejtypičtější představitele jejich kultur. (Katz 1989: 222- 226)

6. 7. Rituální kanibalismus

Mezi nejděsivější a dobyteli nejvíce zavrhané rysy nahuaského náboženského života patřil rituální kanibalismus.

Je pravdou, že většina obětí náboženských obřadů, byla v různých podobách zkonsumována buď samotnými kněžími, nebo válečníky kteří je zajali. Tělesné ostatky a krev obětovaných lidí bývaly také zanechávány v chrámech napospas rozkladu, což vytvářelo skutečně hrůzný dojem. Španělské kroniky neopomínají strašlivé výjevy zmínit: *...Na oné plošině bylo vidět mnoho věcí věru d'ábelských: trouby, trubky, velké nože a mnoho indiánských srdcí, která pálili, načež dýmem z nich okušovali modly, a všude bylo plno sražené krve. Bylo jí tolik, že je proklínám; a protože všechno páchlo jatkami, nomohli jsme se dočkat, až tomu zápacu a té protivné podívané unikneme... ...a o kousek dál bylo obětiště, celé hodně zakrvácené a černé od kouře a zaschlé krve; uvnitř tohoto domu měli velké kotle, džbány a kádě plné vody, neboť tam vařili maso ubohých indiánů, které obětovali, a papahuové je jedli; a vedle obětiště měli také mnoho velkých nožů a několik dřevěných špalků, na jakých se seká maso na jatkách; a za tím prokletým domem, dost daleko od něho, byly velké hromady dřeva a opodál velká vodní nádrž, která se plnila a vyprazdňovala, a do které stékala voda zakrytou rourou, jakou přitékala do města z Chapultepeku; Já jsem ten dům vždy nazýval peklem... (Castillo 1980, 1: 276). Již víme, že Díaz má sklony poněkud přehánět, podívejme se tedy, co k tomu dodává Cortésova střízlivější zpráva: *...Kaple, kde předtím stály (modly), jsem dal vyčistit, neboť byly plny krve z obětí...* (Cortés 2001: 71). Tyto hrozné výjevy vypovídají o především o dvou zajímavých skutečnostech.*

Prvním faktem je, že přípravy kanibalských obřadů byly velice pečlivé, byly jim vyhrazeny celé budovy a při masovém měřítku lidských obětí, docházelo k jejich zpracování téměř průmyslovým způsobem.

Zadruhé je zřejmé, že příšerný zjev nahuaských obětišť, zacákaných

krví a pokrytých zbytky obětí, nebyl důsledkem nepořádnosti a „barbarství“ indiánů, ale přesně vykalkulovaným záměrem, motivovaným snad i esteticky. ...*a hned vedle toho ku stál jiný, plný lebek a kostí, složených velice spořádaně; bylo je možno přehlédnout, ale ne spočítat, protože jich bylo mnoho, lebky na jedné hromadě a kosti na druhé...* (Castillo 1980, 1: 276). Španělé, pokud dokázali o tomto fenoménu vůbec uvažovat, považovali za motiv kanibalismu velkou nenávist mezi indiány. Skutečně, když Aztékové prohlédli, že Španělé nejsou poslové božstev, a bránili před nimi Tenochtitlán, byli španělští zajatci po obětování také snědeni. ...*Vousy si ponechali, aby si je nasazovali při slavnostních pitkách, a maso snědli s chimole; tímto způsobem všechny obětovali: jejich nohy a paže snědli, srdce a krev obětovali svým modlám, jak jsem pravil, a břicho hodili tygrům a lvům, které chovali v domě divých šelem²nic jsme proti nim nezmohli a říkali nám: „Podívejte se! Takhle zemřete všichni, protože naši bohové nám to mnohokrát slíbili.“*... (Castillo 1980, 2: 46). Opravdu to vypadá jako projevy opovržení a strašné nenávisti. V případě Španělů mohl mít kanibalismus i jiný aspekt – jak lépe pokořit mýtus o jejich božství a demonstrovat jejich tělesnost a pomíjivost, než rituální konzumací jejich těl?

Proti kanibalismu, jako důsledku nenávisti a snahy o maximální potupení nepřítele ale mluví hned několik argumentů. Mezi vznešenými bojovníky z válečnických řádů panoval všeobecný respekt a to i na zneprátelených stranách. Vzpomeňme na výše uvedeného válečníka Tlahuicola, který se ubránil katům při rituální popravě. Získal si nesmírnou úctu svých nepřátel a později svůj život zakončil tím, že se nechal dobrovolně obětovat. Obětování tohoto typu těžko mohli být terčem pohrdání a nenávisti, přesto byli po rituálu často snědeni svým pokořitelem.

Musíme se přiklonit k názoru, že cílem kanibalismu bylo, stejně jako v mnoha dalších „lidojedských“ kulturách získání protivníkovy moci. Nahuaská kosmologie je světem mocných energií jako jsou výše zmíněné *tonalli* a *teyolia* – potenciál těchto sil je možné zvyšovat či snižovat,

energii je možné přesouvat, jedna bytost či věc může získat větší přiděl této kosmické síly na úkor jiné... Část energií se uvolňovala už během obětování, jak bylo popsáno výše, ale i tak byli kněží zjevně přesvědčeni, že tělesná schránka obětovaného má stále velkou moc. To je tedy důvodem pojídání obětí u nahuaských kultur. Čím mocnější osobnost (válečník) byla obětována, tím spíše bylo vhodné urvat si kus drahocenné síly, která by jinak byla vyplývána. Tím se ostatně vysvětluje i to, proč byli snědzeni všichni obětovaní Španělé – ne z nenávisti, ale pro svou velkou válečnickou sílu...

Ostatky obětí byly někdy i nadále používány při některých obřadech. Například při rituálech zasvěcených *Xipe-Totecovi*, božstvu vegetace a jara, prováděl vždy obřad kněz, který byl oblečen do stažené lidské kůže. *Xipe-Totec* má přívlastek „Náš pán stažený z kůže“ a bývá zobrazován jako krvácející postava s kůží staženou z rukou a obličeje. Kněz se tedy vlastně transformuje v samotné božstvo a ztvárňuje ho stejně, jako obětovaný mladík v rituálu *toxcatl*, popsaném výše. (Slavík 1969: 61, Katz 1989: 216)

V tomto případě se nabízí zajímavá otázka, co bylo dříve: byla nejdříve vymyšlena podoba božstva staženého z kůže, a kněží ji napodobují, nebo byl *Xipe-Totec* zprvu pouze abstraktním pojmem a jeho děsivý vzhled mu byl přisouzen až v souvislosti s „oděvem“ jeho kněží?

Rituální kanibalismus je poslední etapou celého nábožensko-válečnického procesu, který začíná obřadným vyhlášením války. Ač to není na první pohled patrné, všechny náboženské aspekty, jako právě oběti a kanibalismus, bezprostředně souvisí s válečnictvím, které zajišťovalo stálý přísun obětí. U různých nahuaských etnik můžeme zaznamenat různou míru agresivity a militantního smýšlení, a také ono propojení náboženství a války má rozdílnou intenzitu. Pro samotné Aztéky bylo toto pouto velice silné a válka byla hnacím motorem jejich společnosti.

7. Závěr – Bylo specifické pojetí války příčinou porážky aztéckého státu?

Z předchozích závěrů je patrné, že nahuaská válečná tradice vykazuje velkou řadu specifíků, která jsou platná pouze pro mezoamerický region. Pojetí války jako takové se nejvíce liší v bodech, které se úzce dotýkají náboženského pozadí válečnictví a ideologického zdůvodnění válečných akcí. Naproti tomu, v záležitostech strategie, taktiky, opevňování a výzbroje, můžeme nalézt celou řadu analogií s jinými historickými civilizacemi. Jednotícím prvkem je v tomto případě militantní charakter vedení státu. Je pro něj typické dominantní postavení válečnické vrstvy ve společnosti, a koncept „válečné cti“, která se upřednostňuje před taktickými výhodami.

Je možné říci, že čím profánnější vojenské záležitosti popisujeme, tím více nacházíme podobnosti s civilizacemi Starého světa. Naopak, při bližším zkoumání filosofického a náboženského náhledu na válku více vynikají jevy, které nemají jinde na světě obdoby. Odlišný myšlenkový základ válečnictví se tedy při uvedení do praxe přizpůsobuje tlakům prostředí a vnější projevy chování ve válce se přibližují určitému univerzálnímu modelu.

Při střetech se Španěly představovalo odlišné chápání války značnou nevýhodou, nesmíme však zapomínat na důležitý fakt. Španělská *conquista* Aztéckého impéria je často chápána jako vítězství několika stovek dobyvatelů, kteří za pomoci vyspělejší technologie a precizního tréninku dokázali pokořit mocnou říši s desítkami milionů obyvatel.

Vítězství Španělů však netkvělo ve vyspělejší vojenské taktice, technice, či neefektivních bojových metodách Aztéků, ale především v politické nestabilitě samotného Mexika. Celá řada Aztéky podrobených měst, spatřovala v příchodu Španělů šanci na pomstu nenáviděnému, neustále utlačujícímu Tenochtitlánu. Vniknutí cizího elementu způsobilo okamžitá povstání množství dříve dobytých měst, přičemž ti nejsilnější, dosud nepokoření nepřátelé Aztéků se logicky stali španělskými spojenci. Dobyvatelům (i přesto, že jich byla jen hrstka) tak byly k dispozici

mnohatisícové armády dobře trénovaných domorodých bojovníků, kteří perfektně znali krajinu a místní poměry. Bitvy, bojované proti Aztékům, byly tedy co do počtu bojovníků téměř vyrovnané a sami španělští vojáci, se svou technologií a racionálním způsobem boje, byli jen nepatrnou menšinou, která vychýlila jazýček vah ve prospěch nepřátel Aztéků. Jistě, používání oceli, střelného prachu a koní, dávalo dobyvatelům nesmírnou výhodu; stejně tak jako tradicionalistické pojetí boje Nahuů s důrazem na brání zajatců. To by však samo o sobě nestačilo k porážce impéria, které mělo skvěle fungující válečnou mašinérii a podle některých badatelů poskytovalo domov až třiceti milionům lidí. Vítězství dobyvatelům přinesl především Cortésův diplomatický a politický talent, s jehož pomocí šikovně rozeštvával jednotlivé městské státy proti sobě, a chytré využívání mýtu o božském původu bledých vousatých cizinců.

Můžeme s jistotou přepokládat, že ačkoli byly nahuaské válečné zvyky silně omezující pro efektivitu boje proti evropskému vojsku, nebyl tento handicap zásadní. Jak bylo zmíněno v předešlém textu, Nahuové dokázali pružně reagovat na měnící se situaci a přispůsobovat svůj styl boje taktice protivníka. Odlišné filosofické cítění podstaty války zůstalo až do kompletní christianizace nezměněno (To je patrné na faktu, že rituály lidských obětí probíhaly i v posledních dnech bojů o Tenochtitlán), změnilo se však chování Aztéckých vojáků v bojových situacích. Je tedy zřejmé, že vnější podoba válečných zvyků a jejich nábožensko-filosofická podstata nebyly zcela neoddělitelné.

8. Poznámky v textu

Úvod

(1)- Všechny termíny z nahuatlu jsou uváděny ve španělském přepisu, jelikož se tato forma vyskytovala ve většině mnou použitých zdrojů. V předkládané práci jsou tyto výrazy počeštěny pouze při skloňování – Např. Chapultepec, na Capultepecu apod.

(2)- Pojem „Aztékové“, je v tomto textu používán ve významu politického subjektu, tzn. Tenochtitlán a jeho spojenci (Texcoco, Tlacopan atd.). naproti tomu pojem „Nahuové“, označuje všechna etnika, hovořící jazykem nahuatl.

(3)- Huitzilopochtli- původně hlavní božstvo Tenochců (Mexiců). Jeho moc v nahuaském panteonu rostla úměrně tomu, jak okolní státy začaly podléhat Tenochtitlánu.

Kritika pramenů

(1)- Tento názor jsem si vytvořil pouze na základě překladu Lud'ka Kulta, který, jak pevně věřím, zachoval všechny osobité rysy Dázova vyjadřování.

Výzbroj

(1)- Tzn. asi 150 cm

(2)- Myšleny jsou obléhací stroje, které Cortés nechal sestrojít na návrh jednoho z vojáků.

Oběti a zajatci

(1)- Ku. Dáz tím míní nahuaský chrám.

(2)- Jde samozřejmě o americké jaguáry. Je tedy zřejmé, že jaguáři byli chováni i v zajetí. Pro válečnický řád Jaguárů snad byli jakýmsi druhem totemového zvířete.

9. Použitá literatura

- Anawalt, Patricia R., Berdan, Frances F. **The Essential Codex Mendoza**; University of California Press, 1997, Dostupný na World Wide Web: <http://books.google.cz/books?id=JQeAQZHev0IC&printsec=frontcover&dq=the+essential+codex+mendoza&hl=cs&sa=X&ei=D50eT5yOPMnIhAfC8YTtDQ&redir_esc=y#v=onepage&q=the%20essential%20codex%20mendoza&f=Đ>
- Benedictová, Ruth. **Kulturní vzorce**, Praha, Argo 1999
- Bennet, Matthew a kol. **Bojové techniky středověkého světa 500 n.l. - 1500 n.l.**, Praha, Deus 2007.
- Carrasco, David. **Náboženství Mezoameriky**, Praha, Prostor 1999
- Cortés, Hernán. **Dopisy**, Praha, Argo 2001
- Díaz del Castillo, Bernal. **Pravdivá historie dobývání Mexika I**, Praha, Odeon 1980
- Díaz del Castillo, Bernal. **Pravdivá historie dobývání Mexika II**, Praha, Odeon 1980
- Hassig, Ross. **Aztec warfare: Imperial expansion and political control**; University of Oklahoma Press, 1988
- Kašpar, Oldřich. **Dějiny Mexika**, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2009
- Kašpar, Oldřich, František Vrhel. **Texty nativní Iberoameriky III**, Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1983
- Katz, Friedrich. **Staré americké civilizace**, Praha, Odeon 1989
- Lévi – Strauss, Claude. **Smutné tropy**, Praha, Odeon 1966
- Léon- Portilla, Miguel. **Aztécká Filosofie**, Praha, Argo 2002
- Orend, Brian. **War** [online]. c2000 [cit. 23. ledna 2012]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.plato.stanford.edu/entries/war/>>
- Slavík, Ivan. **Sláva a pád Tenočtitlánu**, Praha, Odeon 1963
- Turnbull, Stephen. **Válečníci středověkého Japonska**, Praha, Fighters Publications 2007
- Vinci, Alfonso. **Samatarí – lidé – opice**, Praha, Orbis 1970

